

MLADIKA

april 2008
cena 3,00 €

Štev. 4

NAGRADA VSTAJENJE

Po volitvah:

KONEC NEKEGA OBDOBJA

Manka Kremenšek Križman

Osamljenost

Ob 90. obletnici rojstva
akademika profesorja
dr. Ivana Vidava

Konec nekega obdobja	1
Vladimir Kos: Preprosta bolj kot pesem zemskih ptic	2
Živko Prodanović: Pesmi	3
Manka Kremenšek Križman: Osamljenost	6
Peter Merkù: Moje življenje v Nemčiji (III)	10
Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da	12
M. Žitnik: Čarodejke (LXIV.)	13
Volitve, Napolitano in mi...	14
Aleksander Furlan: V šolo!	15
Primož Sturman: Onstran bistre Soče (III)	19
Lida Turk: Vabilo na korenine	22
Nagrada Vstajenje	24
Antena	26
Ob 90. obletnici rojstva akademika profesorja dr. Ivana Vidava	31
Knjižnica Dušana Černeta (80)	32

Na platnicah:

Pisma; Obletnice; Obvestilo; Za smeh in dobro voljo

Priloga: RAST 3 - 2008

IZHAJA DESETKRAT V LETU LETO LII.

pisma

Spoštovani, pri starših, sicer neredno, berem Mladiko. Z velikim užitkom! Pred nekaj meseci ste imeli članek o Judih v Gorici in o pokopališču. Lepo. Zanima me nekaj drugega, ampak ne najdem informacij. Če jaz prav razumem, so bili italijanski Judi navdušeni Fašisti, dokler se seveda stvari niso obrnile. Kakšni so bili v tistih letih odnosi med Judi in Slovenci? Se kdo upa te teme dotakniti?

Hvala lepa,
Tom Lozar, Montreal.

pisma

Spoštovani!

V Mladika 2-3/2008, str. 23 – 27 ste objavili obsežen tekst A. Baša. Napisanemu je mogoče prikimavati ali pa tudi ne. Vsekakor pa gre vsa zahvala uredništvu(?) za ilustracijo/fotografijo k tekstu na strani 26. Ta ilustracija pove vso resnico in še mnogo več, kot more to kakršnakoli beseda. Hecno bi bilo naštetih nekomuniste v prvi vrsti, ker tako majhno število verjetno ne obstaja. Lahko se je le prepirati, kdo je bolj zagnan in kdo bolj pravoveren.

K izvajanjem gospoda A. Baša pa le še tole: Tisti, ki smo vztrajali, preživeli komunistično balkansko beznico, v katero so nas porinili klerikalni politiki ob koncu prve svetovne vojne, in so nas komunistični zagnanci zatirali, pa smo kljub temu z odpovedovanjem in trdom ohranili slovensko domovino, ter jo na koncu celo osamosvojili (za zaslužkarstvo z orožjem nismo imeli časa...), si pač svoje mislimo, ko nam vladajo preoblečeni. (Prej so pajaci vsaj nosili ustrezne maske...)

Lepo pozdravljam
Andrej Lenarčič

SLIKA NA PLATNICI: Predsednik Zadrúžne kraške banke **Sergij Stančič** izroča nagrado prof. **Bojanu Pavletiču** za delo »Devet velikih jokov«. Literarno nagrado Vstajenje so letos podelili na slavnostnem večeru v ponedeljek, 31. marca 2008. O tem glej članek na strani 24 (foto KROMA).

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Njadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemač, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marjan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z o.z.

 Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193

ISSN 1124 – 657X

Tisk: Graphart srl - Trst

Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 30,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Na banki pa:

Po volitvah

Konec nekega obdobja

Naslov ni ravno izviren, saj so se omenjene tri besede ponavljale domala v vseh povolilnih razmišljanjih, a drugo človeku prav ne pride na misel spričo razpleta italijanskih parlamentarnih volitev in deželnozborskih volitev v Furlaniji-Julijski krajini, ki so poleg zmage desne sredine prinesle pravcat politični potres z izpadom skrajne levice iz rimskih poslanskih in senatorskih klopi in prvim porazom na videz nepremagljivega Riccarda Illyja.

Zmaga desne sredine je bila v Italiji takorekoč v zraku, potem ko se je v začetku leta klavrno končala doba druge levosredinske vlade Romana Prodiya, ki je padla pod težo notranjih trenj in nasprotij ter slabe gospodarske konjunktore. Nihče pa ni pričakoval tako prodorne zmage desnosredinske koalicije, tako kot je marsikoga presenetil polom nenaravne koalicije levičarskih in okoljevarstvenih strank, katerim očitno ni uspelo nagovoriti niti lastne baze in so pravzaprav plačale za vse kontradikcije Prodijeve vlade, h padcu katere so vsekakor tudi same obilno prispevale (zgovorno je dejstvo, da se je skrajna leвица še naprej upirala sprejetju protokola o socialnem skrbstvu, potem ko so se zanj izrekli celo delavci v tovarnah). Plačale pa so tudi za stvari, za katere so bile samo delno odgovorne, kot so bile npr. žolčne polemike okoli vprašanja odnosov med državo in Cerkvijo. Skrajna leвица se tako poslavlja od parlamenta, v rimsko vladno palačo pa se vrača Silvio Berlusconi, kateremu se bo iz opozicije zoperstavljal nova Demokratska stranka Walterja Veltronija, ki združuje socialdemokratsko in krščanskodemokratsko dušo leve sredine. V parlamentu tako ne bo več kot pet-šest poslanskih oz. senatorskih skupin, kar v veliki meri poenostavlja italijansko politično prizorišče, saj so s slednjega izginile strančice, z njimi pa tudi njihovo izsiljevanje. Tudi v tej mandatni dobi bo v italijanskem parlamentu sedela Slovenka, senatorka Demokratske stranke Tamara Blažina, ki jo je tokrat podprla tudi Slovenska skupnost na podlagi dogovora z Veltronijevo stranko. Sedela bo v opoziciji in njeno delo ne bo lahko, saj bo morala paziti, da nova Berlusconijska vlada ne bo ponovno zavlačevala z izvajanjem zaščitnega zakona, kot je to počejala med letoma 2001 in 2006. Spričo takratnih izkušenj je zaskrbljenost na mestu.

foto KROMA

Igor Gabrovec, izvoljen na listi SSK.

Desnosredinski val je s seboj odnesel tudi levosredinsko upravo Riccarda Illyja v Furlaniji-Julijski krajini, kjer deželnemu predsedniku ni uspelo zaustaviti naraščajočega konsenza desne sredine in Severne lige, ki se tako po petih letih ponovno vračata na vlado na čelu z novim predsednikom deželne vlade Renzom Tondom. Illy je s tem po seriji nenehnih volilnih zmag,

ki je trajala od prve njegove izvolitve za tržaškega župana leta 1993, doživel svoj prvi in tudi zadnji politični poraz, saj je že naznanil, da ne bo sedel v opozicijskih klopih v deželnem parlamentu, ampak se vrača v družinsko podjetje.

Tudi za slovensko narodno skupnost gre za konec nekega obdobja in začetek drugega. Potem ko je v zadnji Prodijevi vladi kot podtajnik sedel tudi Slovenec Miloš Budin, je slednjega, ko je prišla na vrsto sestava kandidatnih list za volitve v državni parlament, rimsko vodstvo Demokratske stranke izločilo iz slednjih in na njegovo mesto kandidiralo Tamaro Blažina. Soglasna podpora, ki jo je Budin prejel od slovenske komponente te stranke, očitno ni kaj dosti zalegla, tako da se človek upravičeno sprašuje, kolikšno dejansko težo ima ta komponenta, vprašanje pa se postavlja toliko bolj ob dejstvu, da ji na deželnih volitvah ni uspelo izvoliti svojega predstavnika. Nasploh pa imamo Slovenci v novem deželnem parlamentu znatno manj predstavnikov kot v zadnji mandatni dobi. Izvolitev petih svetnikov leta 2003 je bila pravzaprav sad naključja, tako da smo tokrat prišli na bolj realna tla, saj bosta po novem v deželnem svetu le dva predstavnika. Tudi na deželni ravni se obetajo težji časi kot doslej, saj sploh ni rečeno, da bo nova uprava, čeprav je novoizvoljeni predsednik Tondo zagotovil normalne in dobre odnose s slovensko narodno skupnostjo, z nami ravnala v rokavicah, prej nasprotno. Slovenska predstavnika bosta morala biti pozorna na razplet okoli izvajanja deželnega zaščitnega zakona in posege na teritoriju, kjer živi naša narodna skupnost.

Skoraj edina svetla točka je vrnitev stranke Slovenske skupnosti v deželni parlament z lastnim simbolom lipove vejice. SSK se vrača po petnajstih letih na podlagi novega volilnega zakona, ki omogoča olajšan nastop manjšinske stranke – tu je treba opozoriti na veliko delo, ki ga je opravil pokojni svetnik Mirko Špacapan – in dogovora z Demokratsko stranko. Resnici na ljubo marsikdo ni preveč verjel v tak uspeh, saj se je predobro zavedal pasti volilnega zakona, ki ni brezhiben. A se je slovenski stranki vendarle uspelo prebiti v deželni parlament z mladim in neodvisnim predstavnikom Igorjem Gabrovcem (drugi svetnik Igor Kocijančič pripada Mavrični levici), ki poleg vsega prihaja, čeprav to ni novost, iz idejnega kroga, ki ni ravno soroden tradicionalnim volivcem Slovenske skupnosti. To nekaterim verjetno ne gre v račun, vendar je Gabrovčeva izvolitev lahko znanilka novega obdobja tudi za Slovensko skupnost, ki morda tako res stopa na pot, da postane zbirna stranka Slovencev v Italiji. V tej smeri lahko razmišlja tudi na podlagi volilnega uspeha v videmskem volilnem okrožju, kjer je ponekod v Benečiji stranka dosegla tudi lepe odstotke. To je kapital, ki ga ne gre zapraviti.

Vladimir Kos

Preprosta bolj kot pesem zemskih ptic

*Kako si krasna, roža Sylvia!
Iz štirikrat-deset dišečih listov,
držečih rožnat kelih, dih smehljava.
Lepote stenografski si zapis.*

*Zato sem te v kristalno vazo dal –
pred sliko naše mame, vseh kraljice:
v brezmadežni ljubezni večno zala,
preprosta bolj kot pesem zemskih ptic.*

*Ko gledam Njo in tebe, Sylvia,
se spomnim vajinega ustvarjalca:
poznam utrip njegovega srca –
še pel mu bom z jesenskih listov tal.*

Živko Prodanović

Pesmi

čudni so ti drevoredi

čudni so ti drevoredi
o potovanjih govore
a sami nikdar ne potujejo
(podobno kot tisti pesnik)
k nekemu cilju vodijo
ali se vsaj delajo
da jim je to bistvena odločitev
a spet so mnogi drevoredi
krasni v svoji pojavi
brezciljno stoje ob poteh
ki več nikamor ne vodijo
in so povsem brez koristi
ker svojih potnikov nimajo več
niti ne klateškega psa

mnogi imajo radi drevorede
primerjajo jih z nekakšno
cesto življenja
in tedaj ima vse svojo skladnost
tako hoja
kot perspektiva
in tisto česar se ne vidi
in tisto o čemer se sluti
čudni so ti drevoredi
malce oholi
ker so zelo ponosni
vzvišeni v barvi nostalgije
tako tisti redno obrezovani
kot tisti že načeti in iztrošeni
žalostno govore o minljivosti

ko hodim po drevoredu
ignoriram
vse tiste zgodbe o cesti
življenja
in se bližam koncu
kot da se vračam
k nekemu velikemu začetku

žalostinka za delfinom

blagor tistemu ki ima pesem
in bister potok v grlu
njegove so daljave

v očeh ubitega delfina
davno ugaša luč
in mornarji
in ribiči
in brodovi
in brodarji
in ladjarji

vprašujem harpúnarje
kdo bo spet ponovil
vedri skok v modra morja
za potnika
za klateža
za potepuha
na obali neskončnega trajanja

vprašujem harpúnarje:
kdo bo spet razigral valove
razveseljeval
za pogled
za nasmeh
za ljubezen
za vrnitev

kričijo galebi
nad potjo broda
ki ne dospe nikamor
neki čudni čas kaplja v nepravi čas
ni mu žal ubitega delfina

čigave so obale in čigave bodo
če harpúnarji
dohitijo zadnjega delfina

srna

lovec je, ne brez truda
prinesel domov ulov
in sebi na čast popil
kozarec dobre vina

v veži je ostalo
nekaj velikih kapelj krvi
skrbna gospodinja
jih je pobrisala s poda
in iz svojega spomina
ter pozneje hvalila

čudežno krpo za brisanje
da tako lahko in hitro
pravzaprav brez napora
odstranja krvave madeže
s podov, zidov in pohištva

bele ladje

gledam fanta na obali reke
ne boji se vrtnicev
in lačne temne vode
    zraven grčavih vrb
    zgrbljenih od mnogih let
on pluje v beli ladji
    vse do neraziskanih otokov

gledam tega fanta na strmi obali
    vem da sem to jaz
tisti ki je sanjal o klicu
    iz prihodnosti
    drugače od ostalih
gledam tega fanta
    na križišču časa
toda on že izginja v soncu
ostale so samo
    oglodane kosti otroštva
    na nikakršni obali reke
v katero pameten človek ne bo šel
a ladje

    bele ladje
drago računajo
prevoz do katerihkoli otokov
te bele ladje nikoli ne plovejo
    po redu plovbe
pa se človek čestokrat zgubi
ko čaka na njihov prihod

gledam fanta na obali reke
prepozno je za nasvete
prezgodaj za umiranje
a ladje
    bele ladje
    so tako lepe

pod umazanim nebom

fant precej osamljen
si ogleduje nebo
za katero še ne ve
koliko je sinje
koliko je umazano
fant sanja
o čudovitih daljavah
za katere še ne ve
kakšne so in kakšne bodo
iščoč nekaj
tisti veliki nekaj
sklene v njih najti sebe

potem zazvoni elektronika
s svojimi privlačnimi glasovi
s tistimi čarobnimi toni
ki se jim ne da upreti
izgine nebo
tudi tisto umazano
in tisto ki je bolj drugačno
vsaj v upanju

prav tako izginejo daljave
fant pa je še naprej
precej osamljen
pod umazanim nebom
toda on tega več ne ve
on se potaplja v elektronske svetove
razbite ostanke sanj
vse žrtvuje na oltarju
novih vsemogočnih bogov
Hardvera
Softvera
Googlea in
Yahooa

izginitev

namesto las
sem zagledal polja žita
steptana od konjskih kopit
namesto oči
vsa vprašanja večne zemlje
namesto ustnic
sem začutil čuden okus
železa in ostrih začimb

davno si izginila
izgubljena v spominu
meglenih poti predmestja
in kako naj te razlikujem od polj
in kopit
in kako naj te razločim
od zemlje in krvi
ko niti mesto ni več isto

pesem o človeku z uvelim regratom v očeh

na avtobusni postaji
se sprehaja med neznanimi ljudmi
človek z nožem zabodenim v prsi
in kri kaplja po zaprašenem asfaltu
in obraz mu je bel
in oči povešene
čaka na svoj avtobus
neko potovanje med zvezde
in rekel bi da je otožen

avtobus pripelje
na odhodni peron številka šest
vnaprej naznanjen
s srebrno mesečino
glasa in zvočnika
kolesa in besede
se skupaj kotalijo
in obstanejo točno pred
človekom
z nožem zabodenim v srce
on tiho odide
k prijatelju

čigav je to nož v tvojem srcu
da tako mirno odhajaš na vsa
potovanja
z malo uvelim regratom
vprašam,
a človek že potuje
če ne bi bilo krvavih kapelj
na prašnem asfaltu
odhodnega perona številka šest
bi mislil da sanjam

BESEDA O PESNIKU

ŽIVKO PRODANOVIĆ je v domovini in po svetu znan in priznan hrvaški literat. Rodil se je 23. 12. leta 1945 v Zagrebu. Tu se je šolal in diplomiral iz hrvaškega jezika na Pedagoški akademiji. Po večletnem honorarnem delu pri nekaterih časopisnih uredništvih je od leta 1976 v službi HRT, in sicer pri programu Radio Sljeme HR kot časnikar – urednik. Je član Hrvaškega pisateljskega društva.

Piše prozo in poezijo. Svoje povesti, romane, radijske igre in poezijo objavlja v številnih revijah, časopisih in antologijah, ne samo v Evropi, ampak tudi v Avstraliji, Aziji in Ameriki. Velik uspeh je dosegel z znanstveno-fantastičnimi povestmi, saj jih lahko beremo v številnih fanzinih, časopisih, magazinih... Naj omenimo vsaj nekatere: Alef, Futura, Jež, Kviz, Marulić Politikin zabavnik, Siriko, Trago-vi, Večernji list, Večernje novosti. Njegova znanstveno-fantastična zgodba »Grozan susret« je bila uvrščena celo v čitanko 6. razreda osnovne šole Moja čitanka (2004). Radijske igre z znanstveno-fantastično tematiko so bile objavljene na II. In III. Programu Radia Zagreb.

Živko Predanović se ukvarja tudi z bibliografskim raziskovanjem hrvaške znanstveno-fantastične književnosti (zlasti hrvaške proze).

Za celotno svoje literarno delo, predvsem za prispevek k razvoju hrvaške znanstveno-fantastične književnosti, je dobil leta 2001 nagrado »SFERA«, ki jo podeljuje Društvo za znanstveno fantastiko »Sfera« v Zagrebu. Deležen je bil tudi več drugih domačih in tujih književnih nagrad in priznanj (npr. Dragutin Domjanić 2000).

(Spremna beseda in prevod Martin Silvester)

Manka Kremenšek Križman

Osamljenost

Druga nagrada na literarnem natečaju Mladike za leto 2008

Zbudi se pred svitom in potem dolgo leži v postelji. Še en dan, ki ga bo treba nekako preživeti, pomisli. Ničesar ne čuti, kot bi ne bila živa in bi bilo vse, kar je v njej, le kovinski mehanizem. Čez čas vstane in odide v kopalnico. Še vedno je stvar navade, to vstajanje zgodaj zjutraj, obred pitja kave in ob sedmih odhod v službo, čeprav ji ne bi bilo treba. Tako je bilo do pred kratkim. Vsako jutro enako, trideset let, ob sedmih zjutraj. Vzame glavnik in se začne česati. Poteg skozi lase nad čelom ji razkrije siv narastek. Pogosteje bi se morala barvati, pomisli. Včasih je bilo dovolj, da se je po-barvala enkrat na dva meseca. Zdaj nič več. Siva barva njenih las je odpornejša, vedno težje jo je prekriti. Najprej petnajst minut narastek, potem še petnajst minut vse ostalo. Nato sprati, dokler voda ne postane bistra, piše. Potem balzam za lase. Ona pušča barvo na laseh slabo uro, skoraj pol ure dlje, kot je napisano v navodilih, zato se včasih zgodi, da je odtenek premočan. Toda ne za dolgo. Že ob prvem ali drugem pranju las se nekaj barve odcedi skozi odtočno luknjo v kadi.

Ko je počesana, si gre s prsti skozi lase, da jih zrahlja, da zabriše sledi natančnih, ravnih potegov z glavnikom. Umije si roke in obraz. Še preden koža vpije vlažilno kremo, ki vsebuje razna olja, je obraz kot usnjena krpa. Zjutraj so poteze na njem najbolj ostre, jasne, izdajalske, kot bi stala pod neonsko lučjo v kakšni kabini za pomerjanje oblek. Zvečer je boljše. Takrat so zabrisane, mehkejše, kot bi nanje padla senca. Prešine jo, da bo zdaj teh preizpraševanj o lasnih narastkih in viseči koži okoli oči in po vratu konec. Vsega je enkrat konec. Pride čas, ko nič od tega ni več pomembno, ker tega preprosto nihče več ne opazi. Razen nje same. Tu, na tej točki bi morala pravzaprav začutiti olajšanje, ker vzdrževanje videza v njenih letih ni preprosto. Ker mora..., ker je morala do pred kratkim v to vložiti veliko truda. Biti je morala urejena, primerno oblečena in nevpadljivo naličena, to je zahtevala njena služba. Služba tajnice enega od direktorjev velikega prevoznega podjetja. Na začetku je bila ponosna na to svojo službo. Tega ne doseže vsaka, si je mislila. Nekaj časa je z zanosom dvigovala telefon in preusmerjala klice v glavno pisarno, če so se ji zdeli do-

volj pomembni. Vsako jutro je pregledala pošto, izločila nepomembno, potem direktorju postregla s kavo, ne preveč sladkano. Sama sebi se je zdela kot nekdo, ki vleče niti. Kasneje, ko so zamenjali že tretjega direktorja in je dodobra spoznala zakulisje podjetja, je sprevidela nepomembnost svoje vloge v vsem skupaj. Od takrat je svojo službo sprejemala kot igro, ki jo je morala igrati. Od nečesa je konec koncev morala živeti.

Igro je dobro odigrala. Nikoli ni bilo nobene pritožbe čez njeno delo, nasprotno, z njo so bili zadovoljni. Bila je zanesljiva, marljiva, ni ji bilo težko ostati v službi kakšno uro dlje, če je bilo potrebno. Ja, bila je predana. Strasti v delu ni iskala, jasno ji je bilo, da se to zgodi le redkim. Sama pri sebi je vseeno pričakovala, da se bo tudi njej nekoč nekaj zgodilo. Morda potem, ko ji ne bo več treba hoditi v službo. Kot zdaj.

Odkar je doma, ne čuti olajšanja, le praznino. Kot bi se ji vse, kar se ji je imelo zgoditi, že zdavnaj zgodilo. Kot bi bila le še obris, nič drugega kot obris. Starost pomeni, da postaneš neviden. Karkoli pričakovati bi bilo pregrešno, pomenilo bi, da je po svoje pokvarjena, razvajena ali pa neskončno neumna in da se o življenju ni naučila ničesar.

Na vprašanje raznih uradnikov, od bančnega uslužbenca, ki ji je urejal papirje za manjši kredit, do uradnika v zdravstveni zavarovalnici, kje je zaposlena, odgovarja: sem upokojenka. Nobenega naziva več, ničesar, za čimer bi se lahko skrila, kar bi dalo obliko, če že ne vsebine njenemu bivanju. Ja, proti koncu se razlike med ljudmi brišejo, dokler čisto na koncu povsem ne izginejo.

Nihče ni več zdravnik ali učitelj, snažilka ali tajnica. Vsi so upokojenci, ki so bolj ali manj uspešno odkrmarili glavnik svojega življenja. Kaj jim ostaja? V glavnem tisto, kar so si ustvarili mimo svojih služb. Ona nima ničesar. Ni si ustvarila družine. Ne, da ne bi hotela, kar zgodilo se je. Za enim častilcem je prišel drugi in potem tretji, noben zares pravi, leta pa so tekla. Imela je sestro, ki je živela v drugem mestu in s katero si nikoli nista bili zares blizu. To je bilo vse.

Zdaj ji že dva meseca ni treba početi ničesar. Včasih, ko ji je bilo v službi vsega dovolj, si je tega

želela. Ostatek doma, brati knjige, oditi na sprehod, po nakupih, nobenih omejitev. Zdaj, ko vse to ima, se čuti izgubljeno. Kam naj z vsem tem časom? S čim naj ga zapolni? Prej o tem ni dosti razmišljala, kar prepustila se je toku. Služba ji je bila dovolj, sploh pa ji je vzela večji del dneva. Ko se je proti večeru vračala domov, je bila utrujena. Lahka večerja, nato gledanje televizije, to je bil njen vsakdan.

Ja, zdaj lahko hodi po stanovanju v ohlapni domači halji, sedi pred oknom in gleda ven. Ni ji treba več oblačiti elastičnih nogavic, ki se prisesajo na bedra, da se zdi, celo pri njenih letih, kot da so iz črnega marmorja, brez tistih izdajalskih vdolbinic, ki se naredijo, če le rahlo stisne ritnice. Posejane so vsepovsod, po stegnih in trebuhu, rokah, dekolteju, po vseh mehkih, najbolj belih delih telesa, ki jih je še pred nekaj leti lahko brez sramu razgaljala, razkrivala, jih včasih, ob posebnih priložnostih, kot je bilo na primer novoletno praznovanje v podjetju, imenovanje novih vodstvenih delavcev in podobno, celo poudarjala. Zdaj jih že nekaj časa pokriva. Že nekaj let ne nosi več poletnih majic brez rokavov. Zdi se ji neokusno razkazovati visečo kožo pod lakti. Vrat zakriva z ruticami ali pa nosi pulije, ja, še najraje pulije. Celo poleti nosi majice z visokimi ovratniki. Tudi modrca s koški, ki daje vtis polnosti tam, kjer je že dolgo ni več, ji ne bo treba več nositi in ne elastičnih spodnjih majic, ki bi se prisesale k trebuhu. Ja, zdaj bo lahko čisto dobro shajala brez elastina. Vsaka čast tistemu, ki ga je izumil. Gotovo dobro živi od tega, toda njej ni več potreben. Ker je nevidna.

Ja, nevidna, to je prava beseda. Tako se počuti. Ali pa je to že dolgo bila, le da si je zdaj, pred koncem umišljala, da so v službi postali bolj pozorni do nje... Kmalu ji je bilo jasno, da le zato, ker je odhajala. Poiskati so morali novo tajnico, ona jo je morala vpeljati v delo, ji pokazati in razložiti to in ono... Ob odhodu so jo celo prosili, če jo lahko pokličejo v primeru, da bodo potrebovali njeno pomoč. Do zdaj je ni poklical še nihče. Hitro so se navadili, da je ni.

Na štedilniku si v lončku pogreje mleko. Potem ga zlije v belo ovalno skodelico z modrimi in rumenimi cvetovi in vanjo nadrobi kruh. Skodelico nese k mizi, potegne stol k sebi in začne jesti. Ko konča, odnese skodelico k pomivalnemu koritu. Položi jo vanj in pusti nepomito. Vrne se k mizi. Tam stoji, s konicami prstov obeh rok se dotika roba mize. Zdi se, kot bi ne vedela kam. Čez čas sede v naslanjač ob oknu in se zagleda nekam ven. Roki ji počivata v naročju.

Opazuje, kako se v stanovanjih nasproti njenemu druga za drugo prižigajo luči. Ljudje bodo kmalu odšli po svojih vsakodnevnih opravkih. Pozno popoldan se bodo vrnili domov, nekaj pojedli, gledali

televizijo, odšli spat. Tako bo jutri, tako bo pojutrišnjem. V njihova življenja se bo včasih prikradlo kaj neobičajnega, morda smrt bližnjega, ločitev, rojstvo, izguba zaposlitve, uspeh v službi, vmes pa vedno isto, nespremenljivo, vsakdanje. Pod to vsakdanjostjo, pod to utirjenostjo včasih, redko zabrbota ali pa brbota ves čas, le da ljudje tega ne opazijo več. Zaradi svoje površnosti, neprestanega hitenja ali nezavedne želje zlitosti se z ostalimi, se skriti v množici.

Prva se vedno prižge luč v četrtem nadstropju. Pred šesto. Skoraj nikoli kasneje. Tam živi starec. Sam. Morda je bolan in zaradi bolečine ne more spati ali pa spanja preprosto ne potrebuje več. Za lučjo v starčevi spalnici se prižge luč v prvem nadstropju. Mlada družina z dojenčkom. Potem nekaj časa nič. Nato utripanje luči v četrtem nadstropju. Tam živi mlad nem par. Včasih, zvečer, ju vidi skozi okno kako se pogovarjata z rokami. Poigra se z mislijo, da tudi njo kdo opazuje kot sama opazuje druge. Le kaj si misli o njej? Razen morda tega, da ima veliko časa. Upokojenka. Mlajša upokojenka. Ločena ali morda vdova. Vsako jutro se prikaže ob oknu in tam občemi. Nekega jutra se ne bo prikazala. Tudi naslednji dan je ne bo in ne naslednji. Neznani opazovalec bo postal nemiren, radoveden, spraševal se bo, ali se ni morda kaj zgodilo. Morda je zbolela, morda se je preselila, bo razmišljal. Pomislil bo, da bi nekako prišel do nje, ji morda telefoniral. Morda se bo celo obul, se odpravil ven, prehodil tistih nekaj deset metrov do njene hiše. Drugo nadstropje. Ko se mu bo misel počasi oblikovala v odločitev, ko bo vstal in stopil proti garderobni omari, jo odprl, da bi vzela iz nje plašč, bo naenkrat zastal. Ne, nikamor ne bo šel. Po kaj naj bi tudi hodil? Kaj ga briga to, kar se dogaja tam čez z neko neznanko. Še naprej bo sedel tam, ob balkonskih vratih in gledal ven, na sosednjo hišo. Zdaj si bo za predmet svojega opazovanja izbral koga drugega, nanjo pa bo pozabil. Zakon življenja: pozabiti. Tudi če ti je nekdo blizu, zares blizu. Njena roka obdrsne jutranjo haljo. Mrazi jo. Tesneje se zavije vanjo in zategne pas.

Njen obraz, se zdi, kot bi postajal prsteno bel. Zlil se je s foteljem, v katerem sedi. Tudi ta je prsteno bele barve. Starka v fotelju. Z roko si podpira glavo. Ta je nagnjena rahlo naprej kot bi kinkala. Od daleč je videti kot gmota, nekakšen nepravilni trikotnik, ali kot vhod v jamo. Potem ni videti ničesar več. Od daleč je le še obris, ki bo ob dotiku s svetlobo izginil.

Stara sem osem ali devet let. Gledam skozi okno in se dolgočasim. Nikogar od otrok ni na dvorišču,

verjetno so še v šoli ali pa delajo domače naloge, zato se mi ne ljubi ven, ne še zdaj. Tudi pri meni doma ni nikogar. Oče in mama sta v službi, vrnila se bosta šele pozno popoldan ali celo zvečer. Tako je vsak dan. Na okensko polico postavim krožnik s češnjami. Peške pljuvam na dvorišče. Poskušam zadeti rob pločnika. Naveličam se, ker mi ne uspe. Potem ciljам okensko polico spodnjega stanovanja. Zdaj sem uspešnejša. Velikokrat zadanem. Češnje jem samo še zato, da iz njihovega mehkega mesa z jezikom izbežam peško. Peške se odbijajo od police in padajo pred vhod v naš blok. Cak, cak, cik, nežno potrčava ob kamen. Nekaj jih pade na spodnji balkon. Če bi me mama videla... Zmanjka češenj. Kaj zdaj? Hodim po stanovanju. Nekaj iščem, sama ne vem kaj, kar nekaj. V kopalnici, na polički pod umivalnikom, je majhno ogledalce, ki ga mama uporablja, ko si puli obrvi ali nanaša maskaro na trepalnice. Pogledam se vanj in si pokažem jezik. Nekaj časa se tako spakujem, potem ogledalo odnesem k oknu. Vanj ujamem sonce in ga usmerim navzdol. Sončni zajček oblizne pločnik, klop pred blokom, otipava deblo stare kutine, potuje po lubju navzgor, v krošnjo, se poigra z listi, nato cikcaka po fasadi sosednje hiše. Eno okno je odprto na stežaj. Žarek usmerim vanj in nepovabljeni vstopim v neznani prostor. V sobi je skoraj črno, zato je kontrast med rumenim krogom in črnino sten močan. Rumeni krog se pomika od enega kota sobe do drugega. Ker je v sobi tako temno, moram ugibati, kaj je moj zajček osvetlil. Zabavam se, vse skupaj me spominja na sestavljanke. Iz osvetljenih delcev v glavi gradim celoto. Zajček se ustavi na masivni omari, sliki, stenski uri, še eni sliki. Raziskujem počasi, natančno, nikamor se mi ne mudi. Vznemirjena sem, ker počnem nekaj, česar ne bi smela. Čutim, kako se mi dlan, v kateri držim ogledalce, poti. Strah, gomazeč občutek, napetost. Kot bi segala po nečem, kar ni moje. Kot bi kradla. Ali pa lagala.

Pod sliko je... fotelj. Ko sede zajček v fotelj, se nekaj premakne. Zdrznem se, zajčka odbije daleč proč. Srce mi začne hitreje razbijati. S prostim pogledom skušam prepoznati tisto, ob kar je zadel svetlobni krog. Ne uspe mi, tam čez je preveč temno. Čez nekaj sekund zopet naravnam ogledalce in ponovno vstopim v sobo. Zdaj sem previdnejša. Moj zajček dolgo čemi v kotu. Tam je najbolj varno. Čez čas se opogumi in se pomakne bližje k fotelju. Dotakne se njegovega roba, se vzpne na sprednji tački, že je na naslonjalu za roke, ko... nekdo odtegne roko. Ustrašim se in se skrijem za zaveso. Je bila tisto res roka? Srce mi bije kot ponorelo. Ko se končno opogumim in zopet pogledam tja čez, zagle-

dam na nasprotni strani žensko. Stoji tik ob oknu. Svetloba je razkrila njen obraz. Gleda naravnost sem, na to stran, gleda vame.

Igra se je ponovila naslednji dan in in še naslednji. Deklica je vsakič, ko je prišla domov iz šole, vzela ogledalce in se postavila k oknu. Njen občutek je bil vedno bolj izostren. V trenutku je lahko ogledalce naravnala tako, da se je zajček brez vnaprejšnjega poplesavanja dotaknil okenskega okvira na sosednji stavbi in nepovabljen zdrsnil v tuje stanovanje. Tudi gospa je, tako se je zdelo, igro sprejela. Vedno je bila tam. Vsak dan ob pol dveh. In okno je bilo vedno odprto na stežaj. Kot bi predstavljalo oder, na katerem se bo zdaj zdaj začela gledališka predstava. Včasih je gospa na mizo postavila kakšen zanimiv predmet, na primer lesenega konjička, plišastega medveda ali pa veliko punčko, oblečeno v prekrasno plesno obleko, kot je deklica še ni videla. Igra razkrivanja je trajala kakšno uro, dokler se ni mala naveličala.

Včasih, redko, sta se deklica in gospa srečali na ulici. Deklica je gospo boječe pozdravila in gospa ji je pokimala v pozdrav. To je bilo vse. Nikoli nista spregovorili druga z drugo, kot bi to ne bilo potrebno, ker jima je igra s svetlobo zadostovala, ali kot bi se v položaju, tako različnem od tistega, v katerem sta bila ena druge vajeni, ne znašli povsem.

Nekega dne je mala na mizi v gospejinem stanovanju zagledala nekakšno škatlo. Ko se je svetlobni krog dotaknil kvadra, se je ta odprl, kot bi komaj čakal na to, da svetloba privzdigne pokrov. Iz njega se je izvil glas, tenek kot struna, ki ga je na poti od enega do drugega okna nekajkrat pretrgal ptičji ščebet. Deklica je napenjala oči in skušala razbrati, kdo je tisti, ki igra na violino. V tistem so nevidne roke prijele skrinjico in jo prestavile na okensko polico. Sonce je obsijalo majhno, krhko baletko, ki se je sredi rdeče porcelanaste skrinje, na vrhu posute z bisserovino, vrtela okoli svoje osi in po taktu dvigovala in spuščala roke. Tako, od daleč, se je njen mehanški ples zdel nebeški, bil je kot nekaj, kar ni od tega sveta. Deklica je začarana strmela tja čez. Potem je v to čarobnost naenkrat zarezalo: »A misliš, da ne vem, kaj počneš vse popoldneve!? Kdo ti je dovolil, da takole vohljaš po tujih stanovanjih?!« Glas, oster kot britev, je prihajal izza dekličinega hrpta. Deklica je od presenečenja otrpnila. Ni se utegnila ozreti, kaj šele, da bi kaj rekla. Očetova dlan jo je pljusnila po obrazu. Ogledalce je zdrsnilo iz njenih rok na asfaltna tla pred blokom, odsev čarobne podobe, še malo-

prej ujete v steklo, se je v trenutku razletel na drobne koščke. Nikoli več se ni sestavil.

Neke nedelje, leta kasneje, se je na parkirišču pred Praprotnikovo ulico številka 14 ustavil avtomobil. Iz njega je izstopila ženska pri petdesetih. Povzpela se je do vhoda v blok in preletela priimke ob zvoncih. Na nobenega ni pritisnila. Odrinila je vhodna vrata in odšla po stopnicah navzgor. Vse se ji je zdelo kot nekoč. Isti bledorumeni oplesk z drobnimi oranžnimi črticami na stopnišču, črno pobarvana kovinska ograja, sivi jaški za smeti, ki niso več služili prvotnemu namenu, dve luknjici levo od vhoda v njihovo nekdanje stanovanje v tretjem nadstropju... Celo vonj, ki je ob nedeljah preplaval stopnišče, je bil še vedno isti, mešanica kuhinjskih izparin in loščila za parket. Samo predpražniki in napisi na zlatih, črnih ali srebrnih ploščicah na vratih so bili drugačni, razen morda dveh ali treh. Spomini so se kot nevidne niti vlekle za njo. Topotanje nog po hodniku, ko otroci preskakujejo po dve in dve stopnici ter odpiranje in zapiranje vrat, skozi katera pogledujejo starejši stanovalci in se jezijo, ker v hiši nikoli ni miru. Večni prepiri para v stanovanju pod njihovim. Enkrat pride njun sin ves prestrašen prosit njenega očeta, če lahko umiri starše, drugače se bodo pobili med seboj... Oprezanje ob vratih v četrtem nadstropju, za katerimi živijo trije fantje. Najlepši med njimi je Miha. Ko se vrata končno odpro, se Karmen in Nina poskrijeta v svoja stanovanja. Ostane sama, kot prikovana stoji tam, ne ve, kaj bi mu rekla, vsa rdeča je v obraz... Miha stegne roko, jo odrine in steče po stopnicah navzdol. O tem prizoru potem sanja še mesece. In udarjanje maminih petk, ko se neko jesen dan za dnem pozno vrača domov. Oče ji odpre vrata in potem se sliši sikanje, kot bi bile njune besede sestavljene le iz s-jev ali š-jev.

Ko je prišla v najvišje, peto nadstropje, je odsunila vrata, ki so se odpirala na pokrito teraso. Na vrveh za perilo so se v blagem pišu rahlo pozibavali kosi belega in pisanega perila, od njih je vel vonj po mehčalcu. Morala se je skloniti, da se je med njimi prebila do betonske ograje, od koder se ji je odprl pogled na ljubljanski grad, stolno cerkev, Rožnik nekje v daljavi, gugalnice in tobogan na otroškem igrišču, vrt hiše nasproti... Pogled na ta svet, tako zelo zarasel z nečim globoko v njej, jo je ognil kot topla odeja, naenkrat in scela. Napetost, ki je še malo prej obvladovala njeno telo, je zlagoma popuščala. Dolgo je stala tako, nepremično in priprtih

oči, ki v resnici niso opazile ničesar, vsa mehka in voljna.

Čez čas je odprla torbico, ki ji je visela čez rame na in iz nje vzela zlato pudrnico. Najprej jo je podržala pred seboj, kot bi hotela preveriti ličilo na svojem obrazu, in jo takoj nato usmerila drugam. Ko je v okroglo stekelce ujela sonce, je začela skupaj z njim potovati po okolici. Šele zdaj, ko je svetlobni krog počasi krožil naokoli in ji košček za koščkom razkrival podrobnosti, je dojela, koliko se je v resnici spremenilo. Na klopeh, na katerih so nekoč posedale gospe iz bloka, pretikale pletilke in kvačkale zgodbo za zgodbo, zdaj ni sedel nihče več. Okoli njih so poganjali visoki šopi trave. Tudi stare kutine, ki je s sosednjega vrta stegovala svoje težke veje na to stran, k njim, prisluškovala njihovemu paberkovanju in jim nudila senco, ni bilo več. In ne mogočnega hrasta levo od bloka. In ne lesenega internata za gojenke srednje trgovske šole, ki so nekoč v gručah postajale naokoli, kadile cigarete ali se poljubljale s svojimi fanti, ki so jih ob vikendih prihajali obiskovat v Ljubljano. Včasih, se je spominjala, so se kot roj koblic zgrnile na njihovo igrišče in za nekaj časa zasedle vse gugalnice. Pregnale so jih šele vrečke, napolnjene z vodo, s katerimi so jih s terase bloka obmetavali otroci. Na mestu, kjer je nekoč stal internat, se je zdaj raztezal skrbno urejen in brezupno prazen park, sredi katerega je stal spomenik neznanemu heroju. Ob tem prepoznavanju izginevanja se je vanjo naselilo nekaj trpkega in težkega. Bilo ji je, kot bi izginjala sama, postajala nevidna.

Potem se je svetlobni krog dotaknil hiše nasproti. Zbledela fasadna barva se je v kosih luščila z nje, težko je bilo verjeti, da je bila stavba okras tega dela mesta in da so si jo hodili ogledovat študentje arhitekture, ker je bila kopija neke Courbusijejeve hiše. Okno v zgornjem nadstropju je bilo odprto. Kot takrat...

Svetlobni krog trepetal. Oblizne okenski okvir, občepi na polici kot bi ne vedel, ali mu je dovoljeno vstopiti in nato vendarle zdrsne notri. Dotakne se stropa, potem mize, fotelja. Še vedno je tam, kjer je bil, tisti mogočni stol, oblečen v umazanobel žamet. Vznemirjena je, ker počne nekaj, zaradi česar je bila nekoč davno kaznovana z udarcem, ki jo še vedno skeli. Je tista ženska še živa? Srce ji začne hitreje razbijati. Čuti, kako se ji dlan, v kateri drži ogledalce, poti. Potem ji roka zatrepeta, ogledalce sunkovito obrne proti sebi. V zenice ji zareže svetloba, da zaboli. Ko bolečina popusti, zagleda na nasprotni strani sebe. Nato vidi le še obris, ki ga bo zdaj zdaj popilo sonce.

Peter Merkù

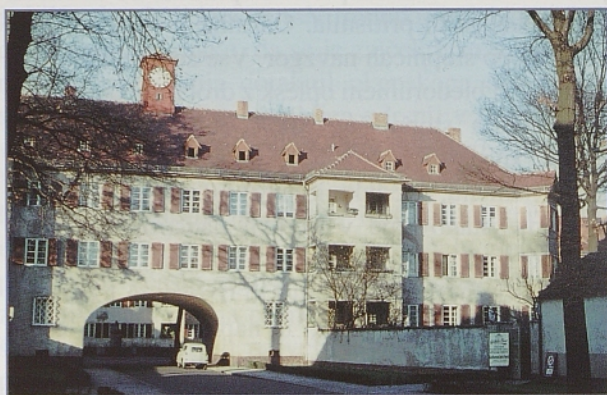
Moje življenje v Nemčiji

III. Srečanja

Po Erlangnu in Trstu je Berlin tretje mesto, v katerem sem se najdlje mudil. Že leta 1963 sva z ženo v njem preživela dober mesec dni, ker me je moj urad poslal tja, da bi se dodobra spoznal z organizacijo dela v tovarnah, z merodajnimi kolegi, s katerimi bom sodeloval, in končno s proizvodnim procesom.

Velemesto, kakršno je zahodni Berlin po gradnji zidu še vedno bilo, je nudilo veliko zanimivosti in presenetljivih doživljajev. Ko sva se, trudna od dolge vožnje z vlakom, podala v restavracijo, da bi se nekoliko okrepčala, sva se morala spoprijeti z dokaj zagonetnim jedilnikom, ki je ponujal same neznane severnonemške jedi. Takrat se Nemcem še sanjalo ni o špagetih, klapavicah, turškem dönerju, rdečem radiču in podobnih dobrotah sredozemske kuhinje. Te so začeli ceniti šele, ko so kot turisti poplavili vso Južno Evropo in potem zahajali v italijanske, jugoslovanske, grške restavracije in trgovine, ki so se pojavile kot gobe po dežju, da so zadostile potrebam vedno številnejših "Gastarbeiterjev". In to je prisililo tudi nemške gostince, da so prilagodili lastno kuhinjo novim okusom in potrebam.

Kot prvo naju je seveda natakar vprašal, kaj name ravava piti. Nekdo mi je že vnaprej hvalil znamenito "belo" berlinsko pivo, zato sem naročil: "Eine Weifle", na kar me še vpraša: "Mit Schuffl?" Iz najinega začudenja je razumel, da ne veva, kaj s tem misli, zato naju pouči, da je to kanček malinovca ali sirupa dišeče perle (Waldmeister). Odločno sem to odklo-

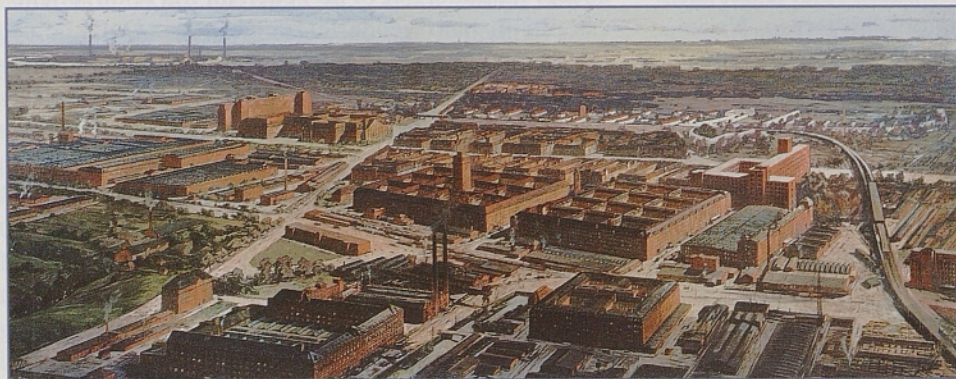

Delavske hiše v Siemensstadtu, zgrajene pred drugo svetovno vojno.

nil. In prinesel nama je pivo iz pšeničnega slada, ki nama zaradi svoje kisline ni prav nič ugajalo. Ne spominjam se več, kaj sva jedla, a verjetno sva imela dovolj apetita, da sva prebavila, kar sva pač naročila.

Podala sva se nato z avtobusom do naslova, ki mi ga je posredoval kadrovski oddelek v Erlangnu. Avtobus je vozil v smer mestne četrti Spandau, kjer se je na 20.000 hektarjih raztezalo "mesto Siemens" (Siemensstadt), ustanovljeno že konec 19. stoletja, ko je družba Siemens osredotočila v Berlinu svoje največje tovarne. Že sam ta predel bi nekako odgovarjal polovici Gorice, torej je bil naziv "mesto" kar upravičen, saj ni zavzemal samo različne tovarne, med njimi Messgerätekwerk, kjer so proizvajali aparate, ki jih je naš oddelek razpečeval po celem svetu, ampak tudi stanovanjske bloke z vso potrebno infra-

strukturo za delavce in uradnike – do 15.000 ljudi. Poskrbljeno je bilo celo za povezavo z mestnim središčem s posebno progo mestne železnice. Iz vsega tega se je razvil občutek varnosti in pripadnosti veliki družini, ki je samo v Berlinu štela več kot 30.000 nameščenec. In ta občutek je začel plahneti šele proti

Tovarne Siemens na olju iz tridesetih let.

Opazovalnica na Potsdamskem trgu.

Pogled na berlinski zid iz opazovalnice.

koncu 20. stoletja, ko se je industrijska kultura začela vedno bolj ravnati po principu dobičkanosnih dejavnosti in je sodelavec postajal vedno manj osebek, a vedno bolj statistična številka.

Tudi midva sva stanovala v Siemensstadtu pri neki vdovi, ki je dajala v najem sobe Siemensovim uslužbencem in si s tem, za razliko od milijonov drugih vojnih vdov širom Nemčije, dopolnjevala skromno penzijo po možu. Na razpolago nama je bila tudi kuhinja, tako da sva se po prvi neprijetni izkušnji raje izogibala nemških lokalov. Gospa je pa bila tako prijazna, da je večkrat pospremila Mirello po mestu samem in po predmestju, ki se je tudi še po gradnji berlinskega zidu lahko ponašalo z bujnimi zelenimi površinami in gozdovi, še predvsem tam, kjer se reki Havel in Sprea razširita v prijetna jezera, ki so v poletnem času priljubljene izletne točke mestnega prebivalstva.

Konec tedna sva si pa sama načrtno ogledovala mestne zanimivosti ter obiskala razne bogate muze-

Spominsko obeležje sovjetskemu vojaku. Blizu tanka je stražarnica angleškega vojaka.

je, ki jih je v Berlinu nič koliko. Dandanes se obiskovalec mesta srečuje z umetniško v tlaku začrtano sledjo nekdanjega zidu, a ko je ta obstajal, je človek vedno znova naletel nanj. Dovolj je bilo, voziti se s podzemsko ali nadzemsko mestno železnico do končne postaje, se nekoliko sprehoditi, in že ni bilo mogoče več dalje, ker je to preprečeval zid. In tesnobni občutek zaprtosti je zavrl užitek sprehoda na svežem zraku. Zid je namreč popolnoma obkrožal zahodni del mesta, od koder ga je bilo mogoče "občudovati" tudi s kakšne višje ležeče opazovalnice in tako ugotoviti, koliko zaščitnih pasov s psi ali brez njih je ograjevalo vzhodni Berlin in delilo mesto na dva dela. Najprej so zgradili nizek zid s presledki v glavnem iz bodeče žice. Nato so ga dograjevali dobri dve leti, da so ga dvignili in utrdili z opekami. Leta 1963 so pa te zamenjali s 3,20 m visokimi in 1,20 m širokimi betonskimi ploščami, ki so tehtale po 3 tone vsaka, s čimer je postal stabilna in stalna meja med obema nemškima državama. Obseg zidu okoli zahodnega Berlina je meril 41,1 kilometrov. Če si zamislimo obdani zahodni del mesta kot krog, bi njegov radij znašal 7,17 km, premer pa 14,34 km, kar odgovarja nekako razdalji med Miramarskim in Devinskim gradom.

Najbolj obiskane opazovalnice so bile tiste v centru Berlina, na Alexanderplatzu, blizu Reichstaga in brandenburškega slavoloka. V soseščini Reichstaga se je nahajal tudi velik spomenik sovjetskemu vojaku, ki še danes stoji tam. V ospredju sta dva topova, saj je od Petra Velikega dalje bilo topništvo najuspešnejši rod ruskih armad, ter dva primerka slavnega T 34, najuspešnejšega ruskega tanka

v drugi svetovni vojni, ker je kljub svoji velikosti in teži dosegal visoko hitrost. Njegova največja prednost so pa bile tako široke gosenice, da so ga lahko uporabljali, tudi ko je močno snežilo, ker se v visokem snegu ni ugrezal. Spomenik so takrat stražili sovjetski vojaki, za javnost nedostopen pas okoli spomenika so stražili angleški vojaki, katere so stražili nemški policisti. Politična situacija okoli Berlina je pa bila tako napeta, da je nemškemu neonacistu kljub vsem stražam, ki so bile stalno nastavljene, uspelo s puško, opremljeno z daljnogledom, ustreliti sovjetskega vojaka, kot da bi 27 milijonov sovjetskih žrtev druge svetovne vojne ne bilo še dovolj.

Desno od tega spomenika je danes lepo ograjen gozdček, kjer počiva skoraj 1.000 sovjetskih vojakov, ki so padli zadnje dni vojne ob naskoku na Reichstag, kjer je Hitler naredil samomor.

Ko sem se prvič predstavil v berlinskem Siemensu, me je vodja informacijskega centra, starejši inženir Essers, zelo prijazno sprejel in z menoj sestavil program za obdobje, ko bom moral prihajati v tovarno ne samo zato, da spoznam celotni proizvodni proces, ampak tudi zato, da se naučim delovanja posameznih aparatov. To me je seveda zelo zanimalo, ker ni šlo samo za mojo najmanj triletno specializacijo, a je bilo vir vsakdanjega kruha za mojo družinico.

Nekajtedensko bivanje v Berlinu leta 1963 je bilo zame šele uvod v dolgo vrsto daljših in krajših postankov v tem znamenitem mestu. Tja in nazaj sem se prva leta vozil z vlakom, se pravi, da sem vsakokrat v njem presedel skoraj ves dan. Na meji z Vzhodno Nemčijo se je neizbežno ustavljal za zelo pogobljene in zamudne preglede. Ustavljani vlak so obkolili oboroženi policisti in včasih tudi sovjetski vojaki, ki so v vsakem kupeju posebej iskali skrite ljudi. Na zunanji strani so vagoni kontrolirali tudi z zrcali, da bi odkrili, če je kdo skrit pod njimi. Lokomotiva je delovala na paro, ker proga še ni bila elektrificirana. Opazil sem, da je neskončne gozdove, ki so se raztezali vdolž nje, tu pa tam presekala dolga, ravna, kak meter široka jasa. Starejši kolega, s katerim sem se enkrat slučajno vračal iz Berlina v Erlangen, mi je razložil, da je ves gozd razdeljen v štirikotne površine, ki jih omejujejo take jase, zato da bi se v primeru požara ogenj omejil na en sam sektor, ne da bi se razplamtel in uničil ves gozd.

Ko se zdaj kdaj vozim tja v modernem vlaku na električni pogon, ki deloma presega tudi 200 kilometrov na uro, in sem na cilju po štirih urah prijetne, nemotene vožnje brez mejnih kontrol, se mi takratna deveturna vožnja zdi še bolj mučna in absurdna.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da bo z novim šolskim letom odprla svoja vrata prva katoliška osnovna šola v Sloveniji, in sicer v veliki Jegličevi stavbi v Šentvidu pri Ljubljani, imenovala pa se bo po nadškofu Alojziju Šuštarju, ki je tam preživel zadnja leta življenja. Med novimi predmeti bosta tudi latinščina in spoznavanje vere...
- da so se v Antarktiki v zadnjem desetletju statile na milijarde ton ledu, zaradi česar se je dvignila gladina morja po vsem svetu, in da se podobno dogaja na Grenlandiji, kjer se ledene plošče, ki plavajo na morju, talijo z rekordno hitrostjo...
- da ima samo ena škofija v Sloveniji, celjska, tri zavetnike z lastnega ozemlja, in sicer Antona Martina Slomška, sv. Emo in sv. Maksimilijana...
- da je pred nastopom Dunajske filharmonije v Cankarjevem domu v Ljubljani 31. januarja imel avstrijski veleposlanik v Sloveniji dr. Inzko, koroški Slovenec, govor, v katerem je bila tudi tale lepa zamenjava znanih Prešernovih verzov: »Evropa nima lepš'ga kraja, kot je Slovenija, podoba raja«...
- da je Slovenija edina država v tem delu Evrope, ki nima nobene oblike verskega pouka v šolah...
- da se je po ukinitvi meja in prihodu novih ljudi v Slovenijo z Vzhoda po ljubljanskih ulicah povečalo beračenje, in sicer na nov način, ko berač kleči z rokami, sklenjenimi v molitev, in prosi vbogajme, in da je na ljubljanskem območju policija izsledila kar 261 tujcev, ki niso prijavili prebivališča...
- da Karitas mariborske škofije dobiva čedalje več prošenj za pomoč in da je samo januarja letos prišlo 192 ljudi po pomoč pri plačilu položnic (v povprečju je imel vsak za približno 100 evrov položnic)...
- da je več kot tri tisoč cerkva, ki jih je v Sloveniji, več kot polovica romarskih...
- da je na najmlajši slovenski univerzi v Novi Gorici postal redni profesor 70-letni domačin dr. Branko Marušič, vodja Raziskovalne postaje Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU...

M. Žitnik

Čarodejke (LXIV.)

NEPREDVIDLJIVA HAZARDNA IGRA

Ko je Briki izvedel, da jaz, tako zakrknjena single ženska, nisem znala odkloniti violinistovega dvorjenja, je sklenil, da mi bo skuhal nepredvidljivo župco! O tem, kako se je elegantno predstavil celi družini, ko smo pirovali v obmorski restavraciji, ni vredno tratiti besed, vsekakor je bil tako nališpan, da bi zagotovo vzbudil pozornost svoje lepe mlade ženičke, če bi mu ne bila pokazala rožičkov! Seveda jo je z očmi iskal za omizjem, a mi, moji in prijatelji gospe Modražnikove, je nismo povabili.

Opazil je, da ob meni sedi Gizela, zgovorna in vesela, kot zna biti le ona v širših družčinah. In medve sva mu pristavili sedež iz resnične naklonjenosti. Ker pa Klarise ni našel in mu je kdo prišepnil, da bi lahko bila med nami, je postal zlovoljen in me je kar zmrazilo, ko je vrgel v Gizelo pripombo:

»Kako misliš ti, da se boš odpravila domov? V tem stanju boš šla le po štirih!«

»Daj sem kozarec! Tebe, Brikec, spravi v košen pogled in en poljub, jaz pa prenesem celega hudiča, da veš!«

»Ulala! Kakšna žeja! Kakšna špiritmanija! Kdo bi si sanjal, da se to dogaja na ženski strani neba!«

»Kaj ti je, fantiček, da si tako moralističen?«

»Sem ponižni slovenski Slovenozamejec!«

»Koliko besed za eno živo bitje! Mar bi ne bilo bolje, da bi pozabil na žalostno ljubezen in bi se radoval z nami s pitjem in petjem?«

»Ti piješ premočne špирite!«

»Veš, da 'in vino veritas' lahko napravi preveč žalostnih resnic, jaz pa nisem ne Cankar ne Prešeren, in svojih resnic ne bom razpečevala med veselimi dogodki!«

»Saj, če se je Senta ločila od samske države in neverjetno diši po dišavah orientalske cedre, potem je naš vsakdan postal praznik!«

»Potem pa jej, pij, vse, kar si srce poželi! Ljubezen je hazardna igra in včasih zahteva od nas vesoljsko hladnokrvnost!«

»Kdo ti je to razodel?«

»Knjige!«

»Oh!«

Zamahnila je z roko, Gizela, in ga pobarala:

»Zakaj ji nisi naredil otroka? Norela bi od veselja nad detetom!«

»Tako pa je bila zdolgočasena, in, kakor slišim, tudi jezna, ker si se politično opredelil tako trapa-sto!«

»To je tvoje mnenje! Hazardna pa je ta tvoja ideja! Nimajo vsi radi detet!«

»Spet filozofiraš!«

»Raje poglej, kako je v tvojem 'jarmu', ko že imaš vso družino skupaj in tudi vse neznosne probleme z njo!«

»Joj, prejoj, kako si trmast! Bom potegnila z nezvestobo ob taki trmi!«

»Previdna bodi! Ne smeš piti! V pijanskem stanju so ženske telo odurne!«

»Kar zdaj govoriš, je dolgočasno, no, in ljubezen med dvema ne sme biti nikoli in nikdar dolgočasna!«

»Torej se pogovoriva o drugem! Jaz sem v krizi, ker sem v lepo deklico še vedno zaljubljen!«

Pripovedovala sta si o svojih nelagodnih razmerjih, in ker se jima žalostni trenutki ponavljajo, jima je baje tako sojeno. Opazila sem, da mi je s takimi pogovori Briki prevzel nehvaležno vlogo, bodriti namreč Gizelo v njenem nesrečnem opoju vsled družinskih pripetljajev.

MODRAŽNIKOVA

»Na, poglej prevode. Če so prav!«

Si kar mislim, kaj je ostalo od njene slovenščine, ko pa se podi po svetu, klativiteška, kot jo je Bog ustvaril! Modražnikova pač ne more prebivati v istem mestu več kot mesec dni, kvečjemu dva! Začuda me prav nič ne moti, da je 'moj' violinist enakega značaja. Vsaka ljubezen nas nekaj stane, a tokrat bi dala zanjo več, kot sem si kdaj sanjala!

Preberem prevode, hlinim namreč, da sem poznavalka japonščine! To podlo igrico pred trenutno meni naklonjeno Modražnikovo lahko zaigram, saj me je lani kar lepo nalagala! Če pošljem kakršnekoli prevode tja, na Japonsko, kjer imamo prija-

telje na nekaterih univerzah, bodo itak popravljali oni, preden bo šla Ljudmilina poezija v tisk.

Modražnikova ima še drugo presenečenje: podarja mi zelo lepo verižico, povabi pa me na novi koncert, kar me navdušuje. Manj vesela sem, ko ugotovim, da bom morala naslednji teden spremljati naše turiste v Združene države, ker sem pač v taki službi. Modražnikova ni zadovoljna:

»Prav zdaj, ko se imata tako dobro!«

»Dolžnost je dolžnost!«

»Vem, ker si ti bila vedno sužnja dolžnosti!«

»Ne morem si privoščiti življenjskih stroškov brez službe!«

»Saj, svobodomiselnost je izključno moja odlika!«

In se poredno smeje.

»Blagor tebi, ki potuješ z virtuozu, mene pa, ne vem, kaj me čaka!«

»Morda dojenčki?« se mi posmehuje.

»Moji starši bi bili presrečni, če bi jih prinesla od koderkoli na njihov vrt!«

»Pa jih nisi, kakor tudi jaz ne!«

»Gizela, ki jih ima, otroke, pa ima nesrečen zakon!«

»Nekateri nimajo niti sorodne duše!«

»Te nisem nikoli vprašala: kje imaš ti svojo sorodno dušo?«

»Lahko si predstavljaš, da je mag, potujoči cirkusant, neznosno daleč od mene!«

»Zanimivo!«

»Zelo prijateljsko mnenje!«

Modražnikova je naenkrat jezna. Pospravlja svoje čire čare, si prižge cigareto, puhne vame dim, je že pred vrati, me hladno pozdravi, in odide! Kot klovn iz arene!

Zaman hitim za njo, da bi se opravičila, saj je ni nikjer!

(dalje)

• POD ČRTO

• POD ČRTO

• POD ČRTO

• POD ČRTO

• POD ČRTO

• POD Č

Volitve, Napolitano in mi...

Zgodilo se je, kar se je do nedavnega zdelo nemogoče: politične volitve so vrgle iz parlamenta celotno skrajno levico z zelenimi in radikalci vred. To se je zgodilo v trenutku, ko je pravladalo mnenje, da večinski volilni sistem ni primeren za Italijo, ki naj bi se vrnila k proporcionalnemu. Toda volilci so odgovorili po svoje in se požvižgali na ideologijo: izjalovil se je večdesetletni trud komunistov, da bi se dokopali do oblasti. Italijanski komunisti so se odpovedali revolucionarnim sistemom za dosego oblasti in se prelevili v nekakšne socialne demokrate, v pozabo so spravili svojo podložiško vlogo do komunistične centrale v Moskvi in utišali sindikate. Ohranili pa so svojo protiameriško nastrojenost, predvsem pa se niso mogli rešiti svojega pokroviteljskega odnosa do ljudskih množic. Pozabili so, da so to volilci, katerih osebni interesi ne sovpadajo več z ideali nekdanje stranke. Pri nas so šli še dlje: tu so si morali oprati preteklost iz medvojnega in prvega poveljnega obdobja, ko so šli v sodelovanje z jugoslovanskimi komunisti in si nakopali neposredno odgovornost pri likvidaciji fašistov in idejnih nasprotnikov. Da bi bili bolj prepričljivi, so se zatekli tudi k potvarjanju dejstev in poveljne revolucionarne čistke pripisali jugoslovanskemu etničnemu čiščenju. Zakrili so vlogo svojih ljudi in zvrnili odgovornost na slovenski in hrvaški nacionalizem.

Pri tem početju je bil še posebno jasen predsednik republike Napolitano ob lanskem prvem dnevu spomina, ko je brezobzirno obračunal z vzhodnimi sosedu. Izzval je močno reakcijo Hrvatov, Slovenija pa je bila bolj previdna. Pred kratkim pa je bilo objavljeno pismo, ki ga je takrat poslal danes že pokojni predsednik Drnovšek, ki je italijanskega kolego zelo spravljivo opozoril na izkrivljenost njegovih izjav in na izsledke skupne komisije zgodovinarjev, ki jih Italija uradno še ni objavila. Obenem so slovenski mediji objavili tudi Napolitanov odgovor, ki mu že zaradi kratkosti upravičeno očitamo nevljudnost (26 vrstic odgovora na dve strani dolgo pismo).

Predsednik se izmika, češ da ga niso razumeli in da je bil govor namenjen italijanskemu občinstvu, kakor da bi obstajalo več resnic, katerim se zatekamo pač po potrebi. Istočasno je poudaril, da je Italija prvoborilka v naporih za evropsko združevanje (prav italijanski komunisti pri tem nimajo največjih zaslug) in da je treba tudi njegove besede razumeti v duhu politične integracije Evrope.

To je nesporno bil poskus politične lekcije Drnovšku, ki pušča celotno vprašanje popolnoma odprto in nerešeno. Tu prihaja do nekakšnega tihega soglasja med komunisti na obeh straneh, saj oboji hote pozabljajo, da so bili poveljni pokoli (tako v Sloveniji kot v Italiji) sredstvo za prevzem oblasti. Italijanska publicistika in tudi literatura skušata (izjema je Pansa) svoja obračunavanja oprati s ponorelostjo trenutka, ko naj bi posamezniki (»frange impazzite«) izvajali likvidacije nasprotnikov ne samo v prvih poveljnih dneh, pač pa še vse naslednje poletje. Napolitanovega stališča torej ne moremo pripisati zgolj priložnostnemu govoru ob dnevu spomina. Napolitano je namreč svoje stališče potrdil na nedavnem obisku v Gorici, ko se je celo pohvalil s svojim odgovorom hrvaškemu predsedniku Mesiću.

Vsi ti napori pa niso prinesli pričakovanih volilnih uspehov.

Aleksander Furlan V šolo!

Šolska vzgoja otroka se začanja že v vrtcu, vsaj v normalnih časih je tako, generacija pa, kateri pripadam, ni zrastle v normalnih časih. Znano je, da so bile med fašizmom prepovedane slovenske šole vseh vrst in stopenj, ravno tako niso bili dovoljeni slovenski otroški vrtci. Moja starša sta imela svoje poglede na to stvar in sta sklenila, da ne bom obiskoval italijanskega vrtca, ker so takrat vzgajali otroke v italijanskem fašističnem duhu, po njenem mnenju torej, čim manj bom v njihovih rokah, tem bolje bo zame.

Tako se je moja vzgoja začela s triletno zamudo v primerjavi z drugimi otroki, kar se mi še danes pozna. Večkrat sem se vprašal, če je sploh normalen tisti, ki zraste v nenormalnih časih. A pustimo to, da ne bo kakšne zamere.

Pri šestih letih sem moral v šolo kot vsi drugi, v šolo, ki ni bila moja šola, učili so v drugem jeziku,

kot je bil tisti, ki smo ga govorili doma, in italijansko sem znal le za silo.

Učiteljica, čeprav je prihajala v razred pogosto oblečena v črno fašistično uniformo, ni bila hudobna ženska, z otroki je lepo ravnala, imela je veliko potrpljenja, posebno z mano, in kmalu sem oviro v jeziku premostil, tako da že v prvem trimesečju je na spričevalu pisalo kar počez *lodevole*, pohvalno za vse predmete.

Takoj že v prvem razredu smo postali vsi *figli della lupa*, sinovi volkulje, rimske seveda, in obleči je bilo treba črno srajčko in sivozelene kratke hlače. Večina sošolcev je to uniformo imela, spadal sem med tiste, ki je niso imeli, iz raznih vzrokov. Doma se ni govorilo, da bi mi ta oblačila priskrbeli, pa mi jih je priskrbel učiteljica. Nekega dne mi je izročila v časopisni papir zaviti zavoj s priporočilom, naj ga nesem domov, naj mama vse opere, zlika in naj me v to črno srajco in sivozelene hlače obleče.

Prinesel sem zavoj domov, mama ni rekla nič, samo odprla je vrata velikega kurišča našega zidanega kmečkega štedilnika, *špargerta*, in vse skupaj potisnila v ogenj. Še isti dan me je peljala k dr. Del Giglio, družinskemu zdravniku in prijatelju, ki je napisal priporočilo šolskemu ravnatelju, da ne smem nositi kratkih hlač zaradi revmatizma v kolenih.

Niso nas učili slabo, vendar ne popolnoma v skladu z dobro otroško vzgojo. Vsak dan so nekaj *pettoli* – prosjačili: volno za ozeble vojake v Rusiji, železo za kanone, denar za ogrevanje razredov itd. Z moje strani ni prišlo nikoli nič in učiteljica mi je zaupno svetovala, da ko gre mama po nakupih, naj odprem žimnico, vzamem ven nekaj volne in jo prinesem v šolo, itak mama ne bo opazila, da je nekaj manjka. Po vsem tem lahko upravičeno trdim, da so me učili krasti, kar lahko vse prav pride v življenju, ampak ne na svojem domu! Vzgoja pa taka.

Železo je bilo takrat dragoceno blago. Na šolskem dvorišču so se nagrmadile cele gore *škatelj* – praznih pločevink in razna druga železna šara, ki so jo prinašali otroci. Na poti v šolo sem videl, kako so žagali razne vrtno in hišne ograje in nalagali na kamione železno starino, tako da se je tudi mene oprilela železna mrzlica. Vprašal sem očeta za kakšno staro konjsko podkev ali kaj podobnega, in nič, od-

PROVVEDITORATO AGLI STUDI DI TRIESTE
CIRCOSCRIZIONE SCOLASTICA DELLA CITTÀ DI TRIESTE
COMUNE DI TRIESTE

Direzione didattica di Rosignano Scuola elementare *Enna Terabochia*
Classe quinta B m

CERTIFICATO DI STUDIO

Si certifica che l'alunno *Alessandro Furlan* proveniente da scuola pubblica figli di *Rinzi* e di *Oberval Anna* nato a *Trieste* (Trieste) il *21* giugno 1939 ha compiuto con profitto gli studi delle cinque classi elementari in seguito a un esame

MATERIE D'INSEGNAMENTO	QUALIFICA	ANNOTAZIONI
I	II	III
Religione	<i>buono</i>	Il nome dell'alunno è stato trascritto al Comune competente per l'annotazione degli studi compiuti nei registri di anagrafe. Il Direttore <i>Massaro</i> (<i>Dir. Callari</i>)
Civiltà	<i>buono</i>	
Disegno e bella scrittura	<i>buono</i>	
Lettera espressiva e recitazione	<i>buono</i>	
Lingua italiana	<i>sufficiente</i>	
Aritmetica	<i>sufficiente</i>	Anno: — su — giornate di lezione
Geografia e storia	<i>sufficiente</i>	
Scienze fisiche e naturali e igiene	<i>sufficiente</i>	
Nazioni di diritto e di economia	—	Il Maestro <i>Edgardo Zoppi</i>
Educazione fisica	—	
Lavori domestici e manuali	—	
Qualità morali	<i>buono</i>	

Trieste, addì *5 ottobre* 1945

LA COMMISSIONE:
IL PRESIDENTE: *Massaro*
I COMMISSARI: *Edgardo Zoppi*

Forstner la pagella

Potrdilo namesto spričevala – oktobra 1945.

Šola v Rojanu. Tretji z desne v zadnji vrsti je avtor tega zapisa. Na tabli je vidna tudi letnica fašistične ere.

govor je bil, da bodo Italijani vseeno zgubili vojno, tudi če jim mi pomagamo.

V šoli smo še isti dan obravnavali moj primer, ki je bil za učiteljico brezupen in sramoten, ker nisem nič prispeval za domovino, *per la patria*. Slučajno ali ne, v žepu sem imel žebelj, cvek, ki mi je verjetno služil za kakšno igro in prav ta cvek sem dal kot prispevek k »skupnemu dobremu«. V hipu se je v razredu situacija popolnoma spremenila; postal sem junak dneva in vsi smo pisali nalogo, da tudi en sam cvek je lahko odločilen za končno zmago, *vittoria finale*.

Kot sem že povedal, učiteljica ni bila slaba ženska, imela pa je čudne pojme, kar se tiče civiliziranja ljudi, dosledno z duhom časa. Njen mož je služil vojsko kot prostovoljni vojak v Afriki – Etiopiji in tako se je tudi ona čutila soudeležena v tej vojni za »osveščanje« domačinov Etiopcev. Pogoste so bile razlage o junaštvu in upravičenosti italijanske vojske v teh krajih. Risane italijanskih letal, kako z mitraljezom obstreljujejo domorodce, ki se branijo s sulicami, je bila že vsakdanja stvar, ne glede na to, koliko so sulice lahko nevarne za letala in pilote, ki v njih sedijo.

Same tako prismođerije, ki z otrokovo vzgojo ne bi smele imeti nobene zveze. Ampak sulice so ali niso znak barbarstva? Mitraljezi so gotovo znak »civilizacije in visoke kulture.«

Tako sta minili dve leti, v tretjem razredu je bilo ozračje nekoliko drugačno. Italijanski vojski je primanjkovalo sape kljub nabiranju

praznih pločevink in mojemu cveku, v razred je prišel nov učitelj, ki mu vojna in politika nista bili več glavni temi.

Začela se je doba alarmov, piskanja siren, bombardiranja mest, tudi našega. Pri vsakem pisku sirene smo morali učenci v vrsti po razredih v šolsko klet, kar seveda ni bilo tako enostavno, na stopnicah je vedno nastajala gneča in zmešnjava. Prav to zmešnjavo smo nekateri izkoristili, da smo jo namesto v klet popihali kam na prosto, k Piščancem, na Trstenik in še drugam. Alarm je po navadi trajal poldrugo uro in še več, torej časa je bilo dovolj. Ne vem, zakaj je neki alarm trajal zelo malo, mi pa smo bili že na Trsteniku; takoj smo

se obrnili in stekli proti šoli, vendar smo prišli prepozno, ker se je pouk že normalno nadaljeval.

Pet nas je bilo, ustavili so nas in stoje smo morali čakati dolgo časa pred šolsko tablo na prihod samega šolskega ravnatelja, ki nas je pred vsemi učenci ozmerjal z ničvrednimi strahopetci, *codardi*, in še kaj drugega, hujših posledic ni bilo, končali pa so se izleti k Piščancem.

Leto kasneje so se v šole vselili vojaki, Nemci in Italijani, tisti, ki so ostali zvesti Mussoliniju. Stiskali smo se po župnišču in rojanskem rikreatoriju, o kakem rednem pouku ni bilo govora, ravnateljstvo je izdajalo spričevala kar tako na slepo, v upanju, da tisti, katerim so dali pozitivne rede, le niso tako zabiti in so si jih vsaj približno zaslužili.

Spričevalo za peti razred osnovne šole mi je prinesel domov že priletni učitelj Zeppi, ki je bil pri nas tako rekoč vsakdanji gost. Spričevala in povrhu ...>

Deški razred v italijanski osnovni šoli v Rojanu.

še pozitivne ocene sploh nismo pričakovali, učitelja pa smo vprašali, kdaj so me pravzaprav izprašali. Njegov odgovor je bil, da si bom že pomagal, saj nisem neumen, v tržaščini se je glasilo tako: *el se farà, nol xe miga stupido*.

V tistem času smo nekateri že obiskovali tečaj slovenščine pri Rumeni hiši v Barkovljah, tega so organizirali pristaši OF. Razdelili so otrokom osnovnošolsko vadnico *Prvi koraki*, ki smo jo iz previdnosti nosili po cesti v nedrih, ne zaradi Nemcev, ampak zaradi italijanskih fašistov X MAS; ti so bili najhujši in so imeli svojo postojanko na Greti.

V začetku leta 1945 so bili tečaji slovenščine tudi drugod, nekateri organizirani celo od nemške oblasti, najbrž zato, ker jim je voda silila že v usta in grlo.

Šolske počitnice so del šolske vzgoje, učenec si nabira novih moči za nadaljnje šolske napore, zraven raste in podoživlja svet po svoje, brez nobenih odvečnih svetovanj in vsiljevanj. Podobne počitnice so mene doletele v letu 1944 na Vipavskem v vasi Kodreti.

Kodreti so vas za dobro uro hoda iz Štanjela na Krasu proti Vipavski dolini, levo od glavne ceste pri Erzelju. Zanimivo je, da so pri Kodretil domačini pred drugo svetovno vojno, v času fašizma, skrili, pravzaprav zakopali v zemljo, kip avstrijskega topničarja kapetana Cehovina, ki je bil iz teh krajev doma, da ga ne bi italijanske oblasti odstranile, uničile ali kakorkoli poškodovale. Previdni Vipavci pa še pozneje, med socializmom, ga niso odkopali, ostal je skrit celih šestdeset let. Šele po osamosvojitvi Slovenije so ga dali na svetlo in zdaj stoji kip spet na svojem mestu pred Cehovinovo domačijo, ki je bila rojstna hiša tega slovenskega junaka.

Slovenska šola v Rojanu prvo leto po vojni. Prvi z desne sedi avtor.

K nam na Greto je med vojno prihajala kot partizanska kurirka gospodična Minka, nosila je razna obvestila in poročila v Trst in nazaj. Pri nas je prespala noč po dolgi poti iz Vipave, zgodaj zjutraj se je vračala proti Kodretom, kjer je bila doma, k staršem in bratom.

V Trstu ji je bila dana naloga, naj nese na Vipavsko neko, baje, zelo važno sporočilo, ki je moralo na vsak način priti v roke tistemu, kateremu je bilo namenjeno. Vprašala je moje starše, če me lahko vzame s sabo, da bo zgedalo, kot da potujeta mati in sin. Starša sta privolila in sva šla. Še prej me je vprašala za nekaj starih šolskih zvezkov in jih je dala v svojo torbico.

Potovala sva z vlakom in pri Štanjelu izstopila, takoj zunaj postaje naju ustavi nemška obhodnica, vprašajo po dokumentih in, kaj nosi v torbici. Dokumenti so bili v redu, iz torbice je pokazala moje stare zvezke. Nemcu je bilo to dovolj, pozdravil je po vojaško, gospodični Minki je še dodal kakšen kompliment in odšel. Malo naprej za ovinkom se je Minka usedla na zidek, globoko zadihala, prepričan sem, da ne zaradi nemškega komplimenta, gotovo zaradi prestanega strahu ob srečno opravljeni vojaški kontroli. Predno sva nadaljevala pot, so se stari zvezki obrestovali, ker me je Minka poljubila na čelo.

Prišla sva srečno v Kodrete na Minkin dom, kjer sem prebil cel teden svojih edinih počitnic. Pasel sem dve ovci, dve pravi revii v mojih rokah, nabiral smokvice v lonček, se lovil po travnikih z drugimi vaškimi otroki in podobne stvari.

Hiša gospodične Minke je stala ob cesti zraven cerkve in prav pred vrati cerkve je visela vrv, ki je prihajala z zvonika naravnost od zvonov. Opazoval sem mežnarja in župnika, kako onadva nategujeta štrik, da pride do zvonjenja, poskusil sem še jaz, vendar ni šo, poskusil sem drugič, se obesil z vso močjo in vso svojo težo, vlekel, kar sem mogel, dokler se ni tam gor zvon končno premaknil in začelo je zvoniti kot na Veliko noč. Ljudje so začudeni in prestrašeni prihajali iz hiš spraševati, kaj se je zgodilo. Nič se ni zgodilo, samo en mulc iz Trsta se obeša na štrik.

V vsaki vasi zvonjenje nekaj pomeni: poldne, sv. mašo, pogreb, lahko tudi požar in še marsikaj. Moje zvonjenje je vaščane popolnoma zmedlo, vsaj prve dni, potem so se tega navadili. Pozneje mi je

Spričevalo iz leta 1941 – XIX. leta fašistične ere.

gospodična Minka v šali povedala, da so se ljudje v vasi po mojem odhodu oddahnili in vaško življenje je steklo spet po stari navadi. Po vojni se je gospodična Minka poročila v Trst, postala je gospa Premrù in imela dva sinova.

Po vsem tem je prišel tudi maj 1945 in postopoma bi se morale stvari urediti. V poletju 1945 ni bilo mogoče niti misliti na počitnice, nekatere šole so zdaj zasedli vojaki zmagovalci, partizani, Neozelandci, Angleži itd. Učili smo se slovenščine na vso moč, po šolah, društvih in privatnih hišah. Glavna skrb je bila, do jeseni znati dovolj slovenščine za normalni pouk. Otrok je bilo kot listja in trave in vsi smo se na jesen vpisali v razne slovenske šole.

Mene so vpisali na nižjo industrijsko šolo, kar je že takrat kazalo, da ne bom dolgo sedel v šolskih klopeh. Šola je bila na koncu Via Carstica, danes Via Lazzaretto vecchio, kjer je bila prej pomorska gostinska šola (scuola alberghiera marittima).

Pozneje smo se preselili k Sv. Jakobu, nazadnje v Rojan v isto stavbo, kjer sem prej obiskoval italijansko šolo.

O teh, zame žal kratkih treh letih slovenske šole hranim zelo lepe spomine na profesorje in na sošolce. Že sam občutek domačnosti je bil nekaj čudovitega, pogovarjati se z vsemi in povsod v svojem jeziku! Šolski izleti na odprtih kamionih so bili nekaj izjemnega, podobno že tvegani pustolovščini.

Nekaj posebnega je bil skupni šolski izlet v Kobarid in Vrsno, Gregorčičevo rojstno vas. Koliko je bilo kamionov, ne vem, na vsak način zelo veliko, petja in veselja na pretek in zraven še lepota kraja. Mene je to vzdušje tako prevzelo, da sem od samega veselja »zdvijal« (ne vem za drugi bolj primeren izraz). Razgrajal sem in uganjal razne neumnosti, da so bili profesorji spremljevalci že v skrbeh in zaradi tega so me dali v varstvo šoferju, ki je z mano sedel nekaj časa v kabini kamiona, mi stalno nekaj govoril, česar nisem niti poslušal, gledal sem namreč svoje sošolce, ki so se ta čas svobodno lovili po travniku. Sedenje v kamionu v družbi šoferja je pripomoglo, da sem se umiril in šel lahko spet v družbo drugih otrok.

Kot že rečeno, je bilo določeno takoj, že ob vpisu v slovensko šolo, da ne bom dolgo trgal hlač na šolskih klopeh, namenjeno je bilo, da bom kar hitro vstopil v verigo proizvodnje, zaradi družinskih razmer ali, bolje rečeno, gmotnih težav.

Tako so se stvari zasukale, da komaj sem se začel nekaj zares učiti, že je bilo mojega šolskega življenja konec, z vsemi posledicami, ki takim odločitvam sledijo. In zdaj? Zdaj je, kar je!

PAGELLA N° 572275

dell' ... scolaro Furlan Alessandro figli o di Luigi e di Eleonora Antonia
 nat. il ... a Trieste comune di Trieste provincia di Trieste il ... 21-9-1931 sesso M
 alla Gioventù Italiana del Littorio con tessera N. 17.59.79 frequentante la scuola elementare EMO TARABOCHA classe quinta sez. seconda
 situata in ROIANO comune di TRIESTE prov. di TRIESTE

Anno Scolastico 1932 - 1933 Anno XIX - Era Fascista

MATERIE	CLASSI (1)	PRIMO BIENNIO			SECONDO BIENNIO		ESAMI		NOTE
		PRIMO SEMESTRE	SECONDO SEMESTRE	ESAME DI CONFERMA	PRIMA SESSIONE	SECONDA SESSIONE			
Religione	tutte	<u>buono</u>	<u>buono</u>	<u>buono</u>					
Casto	3° e succ.								
Disegno e bella scrittura	3° e succ.								
Lettera espressiva e recitazione	3° e succ.								
Ortografia	3° e succ.								
Lettera ed esercizi scritti di lingua	tutte								
Aritmetica e contabilità	tutte								
Nazioni varie e cultura fascista	1° 2° e 3°								
Geografia	3° e succ.								
Storia e cultura fascista	1° e succ.								
Scienze fisiche e naturali e Igiene	1° e succ.								
Nazioni di diritto e di economia	3° e succ.								
Educazione fisica	tutte								
Lavori domestici e manuali	tutte								
Disciplina (condotta)	tutte								
Igiene e cura della persona	tutte								
Assenze giustificante	tutte	<u>due</u>							
Assenze ingiustificate	tutte								

Trieste, 15 maggio 1933 - 813

Note: (1) assenze lemmate e minime. - (2) via presso a trattone. - (3) per le quali si assegna il voto. - (4) somme e comprese dalle note. - (5) e ora A. - (6) 3° 2° 1° 3° classe. - (7) licenzia o superiore, solo per la 3° e 3° classe.

Tirino dal genitore
 P. rim. Luigi Luigi
 E. rim. Eleonora Antonia
 S. rim. _____

SI ATTESTA
 che lo ... scolaro Alessandro Furlan
 il ... è stato promosso
 alla ... classe
 ha completato gli studi del
 grado ...

la Commissione
 Il ... (Elder Accertoni Marittima)
Alessandro Furlan
 (Benedetto Furlan)
Furlan

Notranja stran spričevala z ocenami.

Primož Sturman

Onstran bistre Soče – Di ca dal limpi Lusinç (III.)

Sklop pogovorov s predstavniki furlanskega kulturnega in družbenega življenja nadaljujemo s profesorico Piero Rizzolati, ravnateljico Medoddelčnega središča za raziskave furlanskega jezika in kulture (Centro Interdipartimentale di Ricerca sulla Lingua e la Cultura del Friuli – Centri interdipartimentâl di ricercje su la lenghe e la culture dal Friûl).

CIRF spada pod okrilje Univerze v Vidmu, ustanovili pa so ga leta 1995. Svoje ime dolguje pomembnemu furlanistu Giuseppeju Marchettiju, od njegove ustanovitve do danes pa se je na njegovem čelu zvrstilo kar nekaj pomembnih furlanskih kulturnih mož, in sicer profesorji Giovanna Meneghel, Raimondo Strassoldo, Gian Paolo Gri, Cesare Scalon, Piera Rizzolati pa je njegovo vodenje prevzela oktobra 2006.

Kako je sploh prišlo do nastanka CIRF-a?

CIRF je nastal leta 1995, k njegovemu rojstvu pa je najbolj pripomoglo spremenjeno ozračje, ki ga je bilo tedaj moč zaznavati v Furlaniji, pa tudi nasplošno v Italiji. Tedaj je bilo namreč veliko govora o posebni zakonodaji, ki naj bi zaščitila manjšinske in narodnostne skupnosti, ki so zgodovinsko prisotne na Apeninskem polotoku. Dežela je naslednje leto izglasovala prvi zakon o varstvu furlanskega jezika, ki nosi številko 15/1996.

Projekt CIRF-a je bil zastavljen kot pomemben dejavnik, ki naj bi odigral neko posredniško vlogo med javnimi institucijami in Univerzo v Vidmu, in sicer predvsem na področju ohranjanja in podpiranja razvoja furlanskega jezika. Navsezadnje je tudi videmska univerza nastala

la z namenom, da podpira vsestranski družbeni razvoj našega področja.

Kdaj sta pravzaprav furlanski jezik in književnost dobila pot na univerzo?

Prof. Piera Rizzolati.

S predavanjem predmeta ladinsko jezikoslovje je začel profesor Giovanni Frau. V Vidmu tedaj še nismo imeli lastne univerze, bili smo podružnica Univerze v Trstu.

O katerem času govorite?

Stvari so se začele premikati na polovici sedemdesetih, točneje leta 1974. Pomembno vlogo je tedaj odigralo gibanje za ustanovitev videmske univerze, med njegovimi predstavniki je bil tudi profesor romanske filologije Silvio Pellegrini. Pellegrini je bil tesno povezan z univerzitetno srenjo v Padovi, v

teku svojega dela je podrobno proučil najprej ladinsko, nato pa še furlansko jezikovno stvarnost. Bili so to časi, ko se je začelo o furlanščini govoriti kot o samostojnem jeziku. Profesor Giovanni Frau je tedaj izdal pomemben študijski esej o furlanski jezikovni istovetnosti, v katerem je trdil, da je furlanščina samosvoje jezikovno telo in ne le zgolj varianta ladinščine.

Povrniva se za trenutek k CIRF-u. Katere naloge so si ob njegovem nastanku zastavili ustanovitelji?

Kot sem že povedala, je CIRF nastal leta 1995, kmalu zatem je bil sestavljen tudi njegov statut. Središče je nastalo iz sodelovanja več univerzitetnih oddelkov, vanj pa so kmalu pristopili tudi nekateri posamezniki. Dejavnosti, ki jih podpira, imajo namen, da v čim večji meri osvetlijo čim širšo paleto furlanske stvarnosti. V prvi vrsti sta to furlanski jezik in njegova književnost, a ne samo. Svoje mesto v naših raziskavah najdejo tudi ljudski običaji, umetnost, gospodarstvo in življenje furlanskih skupnosti po svetu.

Vaša ustanova torej ne deluje samo na humanističnem, temveč tudi na drugih področjih.

Izdajamo celo vrsto publikacij, v katerih je govor ne samo o jeziku in književnosti, ampak tudi o zgodovini, umetnosti, zemljepisu, gospodarstvu, družbenih vidikih itd. Jasno je, da sta jezik in književnost tista, ki najmočneje zaznamujeta našo stvarnost, ki pa dandanes še zdaleč ni več samo to.

Kaj lahko torej bralec prebere v vaših publikacijah?

Že dalj časa izdajamo knjižno zbirko, ki smo jo poimenovali »I quaderni del CIRF«.

Sestavili smo podrobno bibliografijo vseh raziskav, ki so bile narejene o furlanski stvarnosti. Poudariti gre, da CIRF ne izvaja samo samostojnih raziskav, ampak tudi in predvsem raziskave v sodelovanju z drugimi ustanovami. Pred časom smo v sodelovanju z videmsko pokrajino izdali tematske italijansko-furlanske slovarje. Lastnih finančnih virov imamo namreč zelo malo.

So avtorji teh raziskav zaposleni ali zunanji sodelavci?

Pri nas deluje nekaj mladih raziskovalcev, ki prejema štipendijo. Veliko pa je zunanjih sodelavcev. Pred kratkim smo namreč zaključili z izdelavo študijskega načrta univerzitetnega masterja za poučevanje furlanskega jezika, ki ga bo obiskovalo nad petdeset učiteljev.

Domnevam, da v načrtu širšega poučevanja furlanščine na šolah.

Master bo v veliko pomoč tistemu, ki se bo odločil za poučevanje furlanščine na šolah. Poleg masterja redno prirejamo jezikovne tečaje za zaposlene na univerzi in v javni upravi, in sicer s sredstvi, ki jih črpamo iz postavk zakona 482 iz leta 1999. CIRF veliko dela tudi na področju promocije furlanskega jezika. Prav pred kratkim smo sprožili iniciativo, ki smo jo

Udeleženci tečaja komunikacije v furlanskem jeziku v priredbi CIRF z rektorjem Videmske univerze Furio Honsellom (ob prof. Rizzolattijevi).

poimenovali Furlan = Mieç di comunicazion al cuadrât.

Lahko CIRF izdaja potrdila o znanju furlanskega jezika, ki imajo tudi pravno veljavo?

Zaenkrat ne.

Zakaj?

Pred nedavnim izglasovani deželni zakon o zaščiti furlanske jezikovne skupnosti predvideva, da bodo taka in podobna potrdila izdajala delovna telesa, ki pa jih je treba šele izbrati. Zakon je namreč zastal, saj je vlada zamrznila njegovo izvajanje. Poudarila bi, da je CIRF predvsem raziskovalna ustanova, ki se povezuje tudi z drugimi podobnimi raziskovalnimi inštituti, prireja pa izven univerzitetne dejavnosti, kot so simpoziji, razstave, promocija jezika ipd. Aprila lani smo ob mednarodnem dnevu jezikov pripravili dobro uspel informativni dan o furlanščini.

Dejavnosti CIRF-a potekajo le na ožjem območju Furlanije ali tudi izven nje?

Veliko sodelujemo predvsem z ladinskimi inštituti. V svoj statut smo namreč zapisali, da bomo iskali stike z nami sorodnimi stvarnostmi v Švici, na Južnem Tirolskem, Tridentinskem in v Venetu. Radi bi postali pomembna raziskovalna ustanova na tem področju. V tem času največ sodelujemo z Ladinci iz pokrajine Cadore v Venetu, in sicer na področju jezikovnega usposabljanja uslužbencev javne uprave. Tu gre predvsem za medsebojno izmenjavo izkušenj.

Furlanščini sorodna govorica je doma tudi v južnem delu Istre, in sicer t. i. »istrioto«. Imate morda kake stike tudi z italijanskimi ustanovami iz tega področja?

V tem trenutku jih nimamo. Imamo pa veliko študentov, ki prihajajo iz Slovenije in Hrvaške in ki jih furlanska stvarnost zelo priteguje.

Nasplošno lahko torej rečete, da vlada precejšnje zanimanje.

Da, prav gotovo. Poudarila bi tudi, da je Uni-

verza v Vidmu vsako leto med pobudniki poletnih tečajev v Bovcu, na katerih lahko udeleženci med drugim obiskujejo tudi intenzivni tečaj furlanščine.

Za študij furlanščine se torej odloča tudi lepo število mladih.

Študijski tečaji furlanščine v Vidmu potekajo kar na dveh fakultetah. Zanimanje študentov za ta predmet je precej odvisno tudi od praktičnih okoliščin, denimo strogosti profesorja ali urnikov predavanj. Večina študentov, ki pride obiskovat predavanja furlanščine, je motiviranih. Do motivacije pa pride tudi veliko takih, ki je v začetku niso imeli.

Je med študenti furlanščine več tistih, ki jim je ta jezik »marilenghe« (materinščina), ali tistih, ki jim je popolnoma tuja?

Trend današnjega časa je ta, da je govorcev furlanskega jezika vedno manj, kar se seveda odraža predvsem pri mladih. Pri nas imamo bodisi študente, ki furlanščino že poznajo, kot tudi tiste, ki je ne. Največ nefurlanskih študentov prihaja iz Veneta, predsem iz krajev v pokrajinah Benetke in Belluno. Nekaj je tudi študentov iz srednje in južne Italije, ki pridejo v Videm študirat, ker imajo tukaj sorodnike. Diplomskih nalog iz furlanskega jezika in književnosti je kar nekaj, nasplošno pa lahko rečem, da je dela zelo veliko, delavcev pa vedno premalo.

Domnevam, da težave nastajajo predvsem pri finančnih sredstvih.

Trenutno ne moremo računati, da bi stalno zaposlili vse naše sodelavce. Čas, ki je sledil odobritvi zakona 482 leta 1999, je bil za CIRF čas debelih krav. Sredstev smo tedaj imeli zelo veliko, saj je bila malokatera jezikovna skupnost tako organizirana, da je lahko dobila finančne prispevke iz postavk zakona 482. Tedaj smo lahko zaposlili uradnike, ki so na okenjih skrbeli za promocijo furlanščine. Univerzo v Vidmu smo promovirali preko furlanskega jezika in obratno. Sredstva iz zakonskih postavk so začela nato počasi usihati, vseeno pa nam je uspelo izobraziti kar nekaj dobrih univerzitetnih delavcev.

Lida Turk

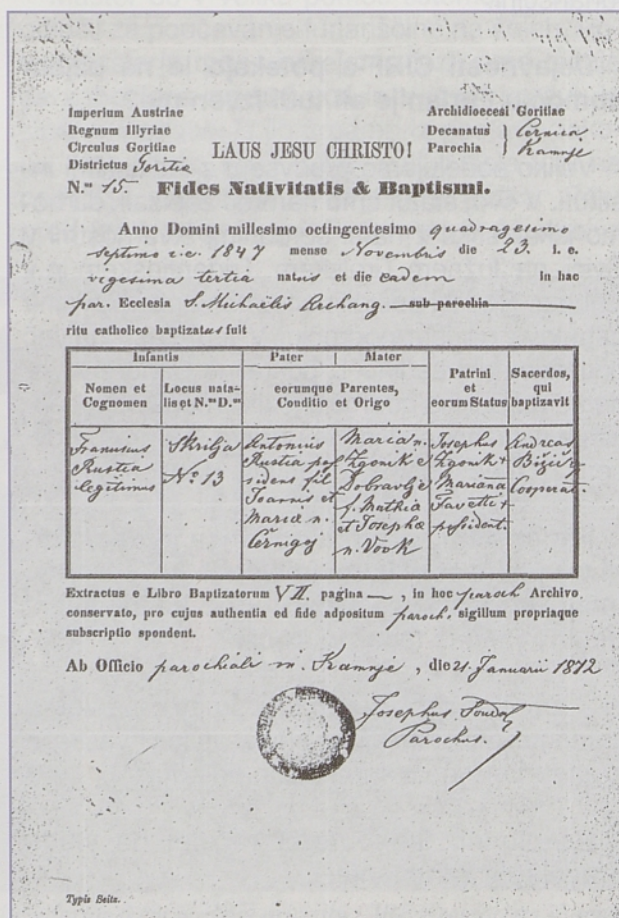
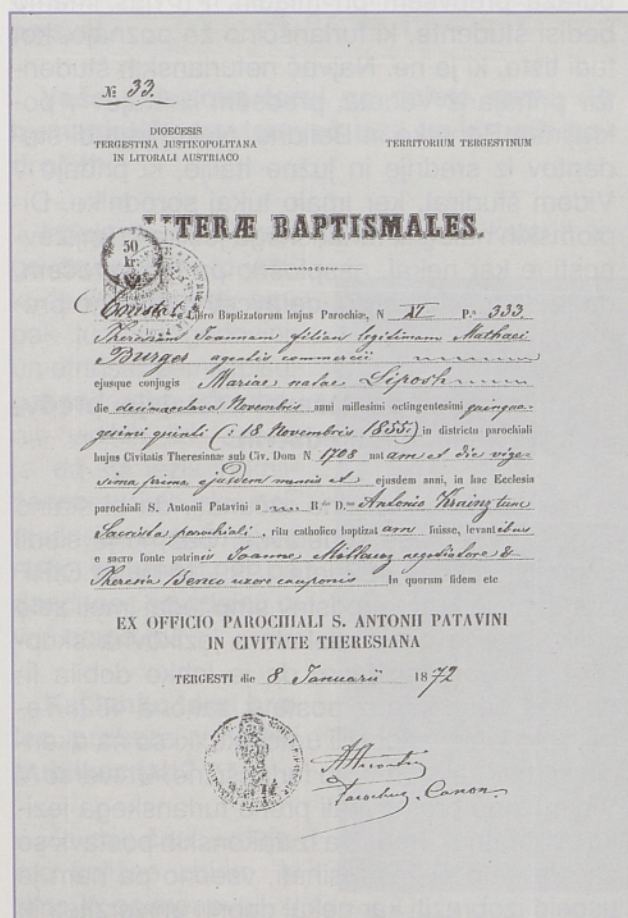
Vabilo na korenine

Tokrat me je Laura povabila na korenine. Včasih me vabi s sredinimi prijateljicami na čokolado ali na čokolado, kot je zapisala na priložnostni smerokaz, da bomo vedele, kje moramo iz ozke uličice pod univerzo zaviti navzdol po starih stopnicah do njene hišice.

Zdaj grem sama in srečanje bo kaj več kot samo čokolada, čeprav je tudi danes zame pripravljen pladenjček s kifeljčki in kava. Vstopim v prijazno dnevno sobo z veliko mizo na sredi, ki je ob večjem številu gostij obložena s čajnikom, kavnikom, ročko z mlekom, vrčkom s čokolado, porcelanastimi skodelicami, sladkornico in vsakovrstnim malim pecivom, pa z velikim pletenim kolačem iz koruzne moke in z raznimi dodatki, med katerimi je Lauri najljubša buča.

Tudi ob mojem obisku je miza bogato obložena, tokrat s koreninami in koreninicami, sladkimi in grenkimi, sočnimi pa ovelimi: pokažejo se v podobi debelih map, starih dokumentov, orumenelih listin, velikih pol papirja, na katere zapiše Laura imena prednikov, sorodnikov in njihovih potomcev, da se ji v veliki razpredelnici, ki bi lahko kot dragocen prt napolnila mizo, izrisuje obširen rodovnik. Laura si ga zamišlja na svojstven način: tisti, ki so si ustvarili družino in novo rodbino, so svetovi v veselju, družine brez otrok so lune, hladni planeti; ostali, ki se niso poročili in se je za njimi izgubila vsaka sled, so mrzle zvezde, ki samotno lebdijo v veselju.

Laura je začela nabirati korenine, ko ji je bilo 14 let in od takrat je minilo kar nekaj časa. So-

Dva dokumenta iz leta 1872, prvi s tržaškega in drugi z goriškega.

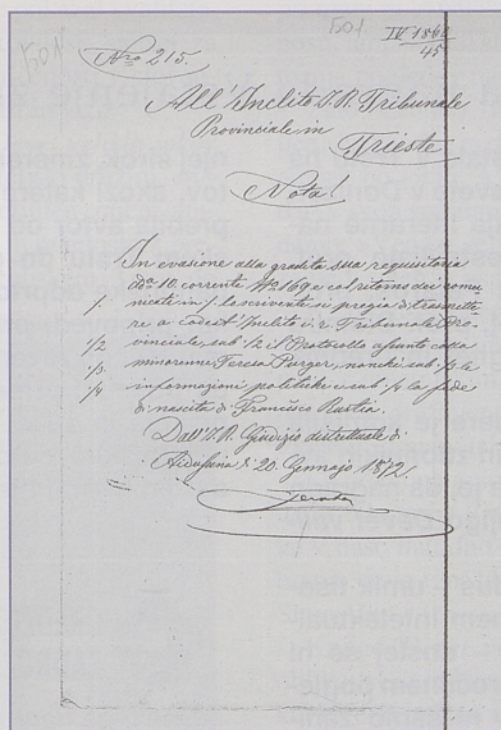
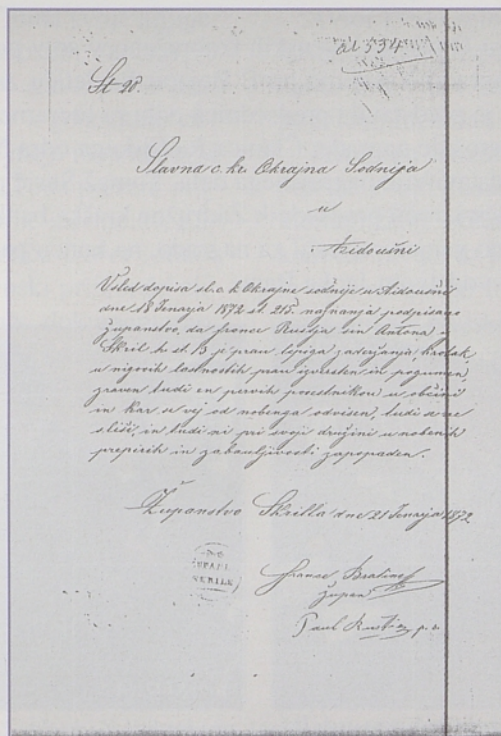
rodnica iz Benetk ji je naročila, naj poišče na tržaškem pokopališču grobnico, v kateri naj bi bil pokopan njun prednik. Laurini starši so prišli v Trst z Vipavskega in ni vedela, da je njena prababica prehodila nasprotno smer iz Trsta v Skrilje na Vipavskem. Začela je z iskanjem na delu pokopališča, ki je označen s številko ena, potem dve, tri, in naprej grob za grobom po sledih družinske grobnice na ime Purger. To je počela ob prostih dneh, dokler ni zvedela, da imajo v pokopališkem uradu seznam tamkajšnjih stanovalcev. Potem je šla kmalu s trebuchom za kruhom po svetu in ni več mogla stikati za koreninami, čeprav je medtem že rešila pozabe glavno vejo purgerskega drevesa. Tudi ko se je vrnila v Trst in si ustvarila družino, se še vedno ob domačih opravilih in službenih dolžnostih ni mogla posvetiti svojemu konjičku. To si je lahko privoščila, ko je šla v pokoj in odločila, da bo njeno življenje drugačno: delala bo, kar ji je všeč. Zbrala je družbo sredinih, starih znank iz mladih let in potegnila na dan družinske dokumente, ki jih je našla pred desetletij. Imela je že podatke za Mateja ali Matijo (Mattio piše na dokumentu, v latinščini Mathaeus), prababičinega očeta.

Mattio Purger (nekje tudi Burger), ki ga ima Laura za očaka, čeprav ve, da mu je bil oče Valentin, mati pa Marija Babich, se je rodil leta 1810 v Krainburgu, Kranju. V Trstu je stanoval v Ul. Solitario. Po poklicu *Sensale*, mešetar, ali *agentis commercii*, pričajo o njegovem poslovanju zanimivi

dokumenti, ki spadajo v zgodovino podjetništva v tedanjem Trstu. Poročil se je z Marijo Lipusch (Lipošk) in imel sedem otrok: četrta, Tereza, Laurina prababica, se je pri sedemnajstih letih poročila s Francem Rustja iz Skrilj, Skrilja, piše župnik v krstnem listu: *Ab Officio parochiali in Kamnje*. Župan France Bratina pa je v slovenščini naslovil na *Slavno c. kr. Okrajno Sodnijo u Aidoušni potrdilo, da je ženin France Rustja prau lepiga zaderžanja, krotak u nigo-vih lastnostih prau izversten in pogumen, zraven tudi en pervih posestnikou u občini in kar se vej od nobenga odvisen, tudi se ne sliši, in tudi ni pri svoji družini u nobenih prepirih in zabauljivosti zapopaden*.

Italijansko poročilo roma Dall'I. R. *Giudizio distrettuale di Aidussina – All'Inclito I. R. Tribunale Provinciale in Trieste*.

Drugi otroci so doživljali vsak svojo usodo: Ana je mlada umrla za jetiko in je pokopana v tržaški grobnici, Uršula počiva v Senožeah, Štefan na Cesti pri Ajdovščini, kjer je imela družina hišo, poleg treh v Trstu. Ko je očak Matija umrl brez oporoke, sta bila dva otroka mladoletna in so jima v Ljubljani poiskali varuha; vstopila sta nato v c. kr. vojno mornarico in mlada umrla. Družina se je razkropila, podjetje je dobilo upravnika in posest je skopnela v listinah in pravadah. Purgerjevi so se raztepli na vse strani in zdaj so koreninice-zvezdice, ki so zašle bogve kam: vsak najde pravo mesto, ko Laura razgrne po svoji veliki mizi prt spominov.

Dva dopisa iz leta 1872.

Podelitev nagrade Vstajenje prof. Bojanu Pavletiču

Na tradicionalnem večeru Društva slovenskih izobražencev so v ponedeljek, 31. marca, svečano izročili letošnjo 45. nagrado Vstajenje prof. Bojanu Pavletiču za knjigo *Devet velikih jokov*. Prof. Bojana Pavletiča je predstavila predsednica odbora literarne nagrade prof. Lojzka Bratuž, ki je tudi prebrala utemeljitev letošnje nagrade. Članica Radijskega odra Nadia Roncelli je nato prebrala tekst prof. Zore Tavčar s predstavitvijo nagrajenega dela, Tomaž Susič pa je podal nekaj odlomkov iz knjige. Nagrado je prof. Pavletiču izročil predsednik Zadrúžne kraške banke gospod Sergij Stancich. Na kratko se je Bojan Pavletič vidno ganjen zahvalil za nagrado, na koncu pa je nekaj pesmi zapela Moška skupina Sv. Jernej z Opčin pod vodstvom Janka Bana.

Predsednica odbora je prebrala utemeljitev nagrade (levo); predsednik Zadrúžne kraške banke Sergij Stancich pa je Bojanu Pavletiču izročil nagrado (desno).

45. literarna nagrada Vstajenje za leto 2007

Dne 18. marca se je sestala v Trstu na sedežu Slovenske prosvete v Donizettijski ulici št. 3 komisija literarne nagrade »Vstajenje«, ki jo sestavljajo prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros, prof. Zora Tavčar, dr. Zorko Harej, prof. Diomira Fabjan Bajc, prof. Neva Zaghet in urednik Marij Maver.

Iz lanske izvirne knjižne bere je komisija pregledala 30 del zamejskih in zdomskih avtorjev z letnico 2007. Odločila je, da nagrado prejme Bojan Pavletič za knjigo *Devet velikih jokov*.

Slovenski primorski eksodus – umik tisočev primorskih ljudi, v glavnem intelektualcev, pod pritiskom fašizma – doslej še ni imel svoje knjige. Zato v sporočilnem pogledu delo *Devet velikih jokov* ni samo zanimiva pripoved o učiteljski družini, ampak ob

njej širok, zmeren, a prefinjen zajem ambientov, skozi katere se kot otrok in mladostnik prebija avtor od delavske hiše v šentjakobskem Trstu do grozljive revščine Haloz in panonske odprtosti Dravskega polja. Skratka: pripoved, privzdignjena na žlahtno humanistično raven. Kvaliteta, s katero se knjiga posebej priporoča, pa je raven njenega pisanja in stila. Tu je že pisateljsko pero z umetniškim čutom, z velikim doživljajskim darom in prefinjeno slovenščino.

Trst, 18. marca 2008

 **CREDITO COOPERATIVO DEL CARSO
ZADRÚŽNA KRAŠKA BANKA**

Denar za nagrado je prispevala **ZADRÚŽNA KRAŠKA BANKA** z Opčin.

Alojz Rebula

OB KNJIGI BOJANA PAVLETIČA *DEVET VELIKIH JOKOV*

Slovenski primorski eksodus – umik tisočev primorskih ljudi, v glavnem intelektualcev, pod pritiskom fašizma – še nima svoje knjige. Ima mnogo fragmentarnih spominskih zapisov, a nima svoje knjige. In vendar je to snov, polna dramatične zanimivosti, od spopadov z genocidno oblastjo do tveganih pohodov preko meje in nelahkega novega udomljenja v Jugoslaviji. Toda prezent »nima« bi morali spremeniti v preteklik »ni imela«. Zakaj po izidu knjige Bojana Pavletiča *Devet velikih jokov* lahko mirno rečemo: slovenski primorski eksodus svojo knjigo ima! Žlahtno, dokumentarno, etično visoko in stilno ter jezikovno izostreno.

Bojan Pavletič, po poklicu profesor telesne vzgoje, je v slovenski tržaški javnosti znan kot človek športa, kot športni urednik pri Primorskem dnevniku in avtor številnih knjig s področja športa, s posebno pozornostjo do nogometa. A da ga šport ni omejeno zasvojil, je pokazal vsaj z dvema svojima publikacijama: prvo o zgodovini primorskega Sokola, v kateri prihaja do izraza zanimanje za slovensko domačo tradicijo, in knjigo *Prarealci iz ulice Starega lazareta*, s čimer je pokazal še širšo (duhovno) razgledanost.

Že v dosedanjih publikacijah je pokazal kvalitete, ki daleč presegajo športno strokovnost; smisel za dejstva pred idejami, občutek zraščeniosti v slovenstvo, odprtost umetnosti, čut za stil in jezik.

V sporočilnem pogledu delo *Devet velikih jokov* ni samo zanimiva pripoved o učiteljski družini, ampak ob njej širok, zmeren, a prefinjen zajem ambientov, skozi katere se kot otrok in mladostnik prebija od delavske hiše v šentjakobskem Trstu do

grozljive revščine Haloz in panonske odprtosti Dravskega polja.

Avtor gleda zelo kritično krog sebe, ampak z neko umirjeno, gosposko odmaknjenostjo. To je vsekakor nov stil v naši, v glavnem močno ideološko pogojeni, memoaristiki.

Tukaj pa imamo sproščen pogled človeka, ki pokaže svojo distanco tako do klerikalne kakor do komunistične oblasti, ne da bi se spustil na političantsko raven: to je človek levičarske preteklosti, a ki se s simpatijo in hvaležnostjo spominja svojega razrednika v ptujski gimnaziji, ki je, kot pravi, padel kot domobranski častnik. Prav tako, čeprav ni videti veren, s spoštovanjem omenja Cerkev in kar je cerkvenega.

Skratka: pripoved, privzdignjena na žlahtno humanistično raven.

Športnik, kakor si ga v splošnem predstavljamo, ni tip človeka, ki bi mu bila glavna poteza humanistična občutljivost. Očitno pa imamo tu opraviti s svojevrstnim športnikom, kar začutiš že, ko odpreš knjigo: »Sam sodim«, pravi o sebi, »v skupino tistih zmernih realistov, ki za svojim optimističnim pročeljem vendar skrivajo notranji pesimizem. Ta pa pri meni ni le nosilni element lastne duševne obstojnosti, ampak tudi slog notranjega, analitičnega dojetja pogledov na zunanji svet.«

Zato ni čudno, da se mu v pripovedi njegova življenjska zgodba razporeja ne po letih ali po srečanjih, ampak po jokih. A to niso joki brezupa, kakor poudari v svoji spremni besedi Zora Tavčar. Naj jo navedemo: »Vendar se vsi ti joki nazadnje razvežejo, če že ne v smeh, v vsaj dobrohoten nasmeh.«

Kvaliteta, s katero se knjiga posebej priporoča, pa je raven njenega pisanja in stila. Tu je že pisateljsko pero z umetniškim čutom, z velikim doživljajskim darom in prefinjeno slovenščino. S to knjigo Bojan Pavletič stopa v tržaško slovensko literaturo.

Že omenjena avtorica spremne besede je zapisala, da bi bilo treba Pavletičevo knjigo zaradi poglobitve v našo narodno preteklost priporočiti v obvezno branje ne le v naših, šolah, marveč še bolj v onih v Sloveniji.

Knjigo *Devet velikih jokov* je izdala Mladika, oblikoval jo je Danilo Pahor, spremno besedo pa je kot rečeno prispevala Zora Tavčar. Bogato fotografsko gradivo je prispeval avtor.

Moška skupina Sv. Jernej pod vodstvom Janka Bana.

Antena

FILMSKA USTVARJALNOST

V Domu Jakoba Ukmarja v Škedenju je bila 19. marca premiera dokumentarca o tamkajšnjem slovenskem dušnem pastirju, kulturnem delavcu, časnika in zborovodji Dušanu Jakominu Srečen čas, ki ga živim. Scenarij in režijo je za slovenske programe Deželnega sedeža RAI v Trstu podpisala Loredana Gec.

Dan pred tem so v Gorici predvajali slovensko verzijo filma Eve Čuk Kdo se boji Rdeče kapice? To je sad projekta za vzgojo k sprejemanju kulturne drugačnosti. Italijansko različico so predstavili februarja v Trstu.

GLEDALIŠČE MED VOJNO

Slovenski gledališki muzej v Ljubljani je v dveh zvezkih na kakih 800 straneh izdal študijo Mirka Mahničiča Položaj slovenske gledališke omike 1941-1945. Kot je povedal direktor muzeja Ivo Svetina, študija dokazuje, da je »Talija tudi takrat poskušala odgovarjati na zahteve časa«, in to v obeh nasproti si stoječih taborih.

PISATELJI NA BLEDU

Od 26. do 30. marca je bilo na Bledu 40. mednarodno srečanje pisateljev, ki ga prireja Slovenski center PEN. Ta čas mu predseduje Tone Peršak. Osrednji temi srečanja sta bili evropska zavest in evropska duša ter etični odnos do zgodovine kot vir miru.

JOŽE ŠKERK 85-LETNIK

Nestor tržaških odvetnikov dr. Josip Škerk je v Trnovci v devinsko-nabrežinski občini 23. marca obhajal 85-letnico. Več desetletij je bil v prvih vrstah zamejske politike kot član Skupine neodvisnih Slovencev in Slovske skupnosti, ki jo je pomagal ustanoviti ter jo zastopal v prvem mandatu deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine (1964-68). Pred tem je bil svetovalec v domači občini. V 90. letih je z ženo, slikarko Zoro Koren, na svoji domačiji ustvaril Umetnosti in kulturni center Skerk, ki je pripravil več odmevnih razstav, publikacij in simpozijev.

NOVA REVIIJA

Pri Novi reviji v Ljubljani je izšla 33.-36. številka revije za človekove pravice Dignitas. Gre za 420 strani debelo tematsko številko, posvečeno Medijski in človekovi (ne)svobodi, ki sta jo uredila Andrej Aplenc in Janez Jerovšek. Ob izidu je bilo 26. marca v Cankarjevem domu posvetovanje o medijih.

Inštitut Nove revije pa je 11. in 12. aprila priredil v Ljubljani še mednarodno konferenco Evropa, svet in humanost v 21. stoletju, Dialog v kulturi – dialog med kulturami.

KOROŠKI KULTURNI DNEVI

Od 7. do 12. aprila so se v Ljubljani in Kranju zvrstili 6. Koroški kulturni dnevi, ki jih skupno s Krščansko kulturno zvezo, Slovensko prosvetno zvezo in društvom Kočna iz Sveč prireja Društvo slovensko-avstrijskega prijateljstva pod predsedstvom prof. Petra Venclja. Obsegali so koncerte, razstavo, lutkovne predstave, posvete, filmski in literarni večer.

Pesem mladih

38. revijo otroških in mladinskih zborov *Pesem mladih* je Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta priredila 29. in 30. marca na Pomorski postaji. Nastopilo je kar 31 skupin s 700 pevci. Med njimi je bilo tokrat več šolskih zborov in novih sestavov. Nagovor je imela zborovodkinja Zdenka Kavčič Križmančič. Mnenja in nasvete sta zborom, ki so nastopili, posredovali Martina Batič in Stanka Umek.

foto KROMA

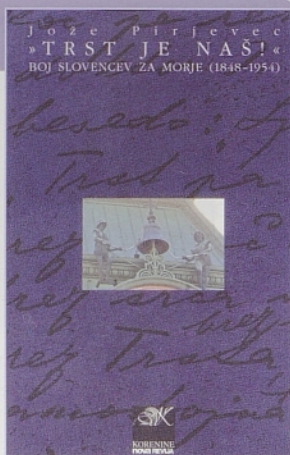
foto KROMA

Prvič v zgodovini otroške in mladinske revije *Pesem mladih* so morali zaradi številnih prijavljenih zborov prireditelje raztegniti na dva zaporedna popoldneva in omejiti število pesmi.

»Trst je naš!«

Tržaški zgodovinar prof. Jože Pirjevec je pri Založbi Nova revija v Ljubljani v zbirki Korenine izdal 544 strani debelo, bogato ilustrirano monografijo »Trst je naš!«, *Boj Slovencev za morje (1848-1954)*. S študijo je želel dokumentirano predstaviti vlogo, ki jo je Trst odigral v slovenski politični misli in akciji od »pomladi narodov« do razdelitve Svobodnega tržaškega ozemlja. Ves ta čas so tekla prizadevanja, da bi se Trst trdno povezal z zaledjem, da bi se tako v njem slovenstvo prosto in uspešno razvijalo ter da bi imeli Slovenci svoj dostop do jadranske obale.

UMRL JE GLASBENIK IVAN SILIČ

Dne 30. marca je umrl nestor primorskih glasbenikov Ivan Silič. Rodil se je 27. aprila 1909 v Biljah, študiral pa v Ljubljani. Dobro leto je bil glasbeni recenzent pri Slovincu, nato je bil v internaciji v Italiji, kjer se je leta 1944 pridružil partizanskemu gibanju. Dodeljen je bil kulturnemu delu in vodenju zborov med prekomorci, z organiziranjem glasbenega življenja se je ukvarjal tudi v povojnih letih tako na Primorskem kot v Beogradu. Od leta 1955 do upokojitve leta 1982 je vodil glasbeno uredništvo Radia Koper. Uveljavil se je kot glasbeni kritik in publicist. Bil je med ustanovitelji Združenja pevskih zborov Primorske in čezmejne zborovske revije Primorska poje.

SLOVENCA LETA V CLEVELANDU

Zveza slovenskih narodnih domov, ki povezuje osem domov na območju Clevelanda, je za Slovence leta razglasila skoraj 90-letno kulturno delavko Pauline Debevec, za Slovence leta pa Avgusta Pusta, ki se je tudi službeno ob nekem županu in nato guvernerju, zdaj senatorju Voinoviču ukvarjal s promocijo etničnega, tudi slovenskega bogastva v ZDA.

NATEČAJ O SLOVENCIH

V ZAMEJSTVU IN IZSELJENSTVU

Direktor Urada vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu državni sekretar Zorko Pelikan je 19. marca v Ljubljani izročil nagrade zmagovalcem 6. natečaja, ki ga je Urad razpisal za diplomatska, magistrska in doktorska dela o Slovincih zunaj matične države. Strokovna komisija, ki jo je vodil dr. Jernej Zupančič, je podelila tri nagrade za zamejske in drugo ter tretjo nagrado za izseljeniške teme. Prvo nagrado za študije o zamejstvu je prejela Lara Spinazzola za delo Vrednote in stališča zamejskih dijakov v primerjavi z italijanskimi in slovenskimi dijaki.

TA PAR POČIVALA

Društvo Pro loco Vartacia v beneški občini Sovodnja je pod naslovom Ta par počivala izdalo lepo dvojezično zbirko zgodb, ki jih je med domačini zbrala Luisa Battistig. Opremila jih je tudi z opombami in prevedla iz narečja v italijanščino. Ilustracije je prispevala Luisa Tomasetig.

Umrl je prof. Alojzij Geržinič

V Buenos Airesu je 26. marca preminil kulturni delavec, šolnik, glasbenik in urednik prof. Alojzij Geržinič.

Rodil se je 11. junija 1915 v Ljubljani, kjer je doštudiral slavistiko. Ob njej je študiral glasbo, zlasti klavir. Med vojno je poučeval na gimnazijah v Kočevju in Ljubljani, dokler se ni v poznem poletju

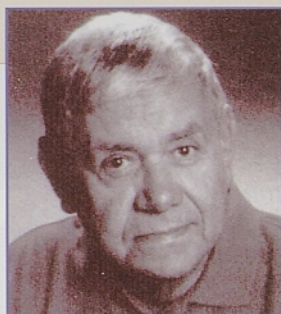
1944 vključil v akcijo primorskega domobranstva za obnavljanje in širjenje slovenskega šolstva na Goriškem in Tržaškem. O tem je leta 1972 v Argentini izdal knjigo Pouk v materinščini – da ali ne? Pod zavezniško vojaško upravo je krajši čas ravno tako delal za čim popolnejši slovenski šolski ustroj, o čemer je leta 1983, spet v Buenos Airesu, izdal knjigo Boj za slovensko šolstvo na Primorskem. Napisal je tudi več radijskih oddaj in s kolegoma Vinkom Beličičem ter Martinom Jevnikarjem učbenik Zgodovina slovenskega slovstva (Gorica 1946).

Februarja 1946 se je iz Trsta umaknil v taborišče v Servigliano in nato Senigallio, kjer je poučeval na begunski gimnaziji, maja 1948 pa v Argentino. Tam je bil ob redni zaposlitvi pri ugledni založbi dolga desetletja med vodilnimi slovenskimi kulturnimi delavci kot skladatelj in pianist, šolnik, 20 let predsednik Slovenske Katoliške akcije, prevajalec, urednik, pisec cele vrste člankov, razprav in več knjig, tako tudi življenjepisa svetniškega škofa Janeza Gnidovca. Uredil je prvo antologijo zdomske proze (Dnevi smrtnikov, 1960).

Pri naši založbi Mladika bodo, žal posmrtno, izšli njegovi obširni spomini, ki obravnavajo tako življenje v Evropi (Dni mojih mlajši polovica) kot v Argentini (Dogajanja in dognanja).

Umrl je Atilij Kralj

V Trstu je 26. marca umrl narečni pesnik in pisatelj ter slikar Atilij Kralj. Po rodu je bil iz Trebč, rodil pa se je 30. januarja 1929 v Trstu. Kot gradbeni tehnik je pripravil načrte za številne zasebne in javne zgradbe, a tudi za notranjo opremo cerkvenih, društvenih in zasebnih prostorov.

Ljubiteljsko se je ukvarjal z umetnostjo. Risbe, akvarele in temperere je posvečal predvsem Krasu in kraški hiši, rad je imel tudi karikature.

Svoje pesmi v trebenskem in openskem narečju je zbral v knjigah *Pagrunthane na risalne mize* (1977) in *Še druge pagrunthane na risalne mize* (1996), kratke zgodbe pa v knjigi *Uače naš* (1997). Priljubljene so bile humoristične scene, ki jih je pisal za Radio Trst A. Sodeloval je tudi s Slovenskim amaterskim gledališčem in bil dolgo član odbora, ki prireja Kraški pust na Opčinah.

ZBOROVSKI NAGRADI

Na mednarodnem pevskem tekmovanju v kraju Riva del Garda je 19. marca mešani pevski zbor Lojze Bratuž iz Gorice pod vodstvom Bogdana Kralja v najzahtevnejši kategoriji prejel zlato priznanje.

Akademski pevski zbor Tone Tomšič iz Ljubljane, ki ga vodi Urša Lah, pa je na tekmovanju v Debrecenu na Madžarskem 15. marca prejel Veliko nagrado Evrope.

SPOMIN NA ŠPACAPANOVE

V cerkvi v Podgori so 30. marca posvetili mašo, nato pa koncert več zborov nekdanjima dirigentoma domačih pevcev, javnima delavcema Bogomirju in Mirku Špacapanu ter njuni ženi oz. materi Angelci. Nagovor je imela prof. Lojzka Bratuž.

SLOVENISTI

Na Dobrovem so 18. in 19. aprila Slavistično društvo Nova Gorica in drugi pod naslovom Brda v slovenski književnosti in jeziku priredili 19. Primorske slovenistične dneve. Častni gost je bil pesnik Ciril Zlobec. Predavatelji so bili z obeh strani meje.

SLOVENIAN EXODUS 1945

To je angleški naslov knjige nedavno preminulega dr. Jožeta Ranta iz Argentine Slovenski eksodus 1945. Prevod je opravil Jerry Zupan. Knjiga je izšla tudi v španskem prevodu.

RADIO SLOVENIJA V SEVERNI AMERIKI

V Clevelandu je Radio Slovenija 12. aprila pripravil javno snemanje priljubljene oddaje Koncert iz naših krajev. Oddajo, ki je bila na sporedu 19. aprila, je vodil Janez Dolinar, nastopili so zbori in drugi glasbeniki, otroci obeh župnijskih šol, predstavniki Muzeja polke in drugih ustanov. Številno občinstvo so sestavljali zlasti mladi potomci priseljencev iz Slovenije.

Koncerta iz naših krajev je Radio Slovenija nato snemal še v Kanadi, in sicer v mestih Toronto in St. Catharines.

KNJIGA O SLOVENIJI

Tržaška založba Beit je izdala italijanski prevod knjige profesorja zgodovine na univerzi v Marburgu Joachima Höslerja o slovenski zgodovini (Slovenia, Storia di una giovane identità europea). Spremnno besedo je, tudi z nekaj dopolnili, prispeval prof. Jože Pirjevec. V nemščini je študija izšla leta 2006. Dve leti prej je avtor izdal knjigo o slovenski narodni zavesti.

BORIS PAHOR O KOSOVELU

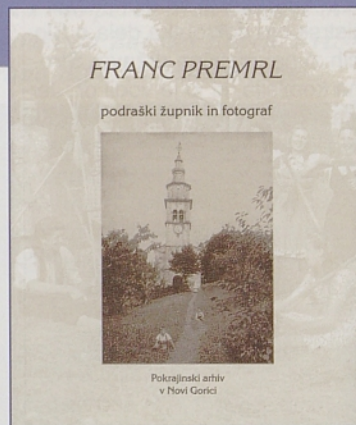
Znanstvena založba Filozofske fakultete ljubljanske univerze je na 163 straneh izdala knjigo Borisa Pahorja in drugih avtorjev Srečko Kosovel pričevalec zaznamovanega stoletja. V njej so prevod Pahorjeve knjige v italijanščini o Srečku Kosovelu iz leta 1993, članki iz knjige Srečko Kosovel v Trstu, ki jo je Zaliv izdal leta 1970, in drugo gradivo. Spremni besedi sta prispevali Tatjana Rojc in Janez Vrečko.

BOTTERIJEV OBRAČUN

Tržaški časnikar in politik Guido Botteri je za svojo 80-letnico konec lanskega leta izdal za 500 prijateljev in znancev bogato ilustrirano in dokumentirano avtobiografijo 80 1/2. La resa dei conti di Guido Botteri. Gre za obračun z lastnimi koreninami, časnikarskim poklicem, političnim delom, kulturnim udejstvovanjem, zanimanjem za zgodovino. Večkrat obravnava tudi slovensko vprašanje v Trstu.

Župnik in fotograf

V Podragi na Vipavskem so 10. februarja odprli razstavo Franc Premrl – podraški župnik in fotograf. Pripravila jo je domačinka prof. Lilijana Vidrih Lavrenčič iz Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, ki je tudi uredila bogat katalog. Franc Premrl (1899-1988) iz Vrhpolja, ki je bil skoraj 39 let župnik v Podragi, je bil tudi prevajalec in pisatelj, kot ljubiteljski fotograf pa je zapustil zbirko skoraj 900 negativov na steklu in, delno, na fotografskem filmu. Gre za dragoceno zgodovinsko pričevanje, na katerega je bila zdaj javnost primerno opozorjena.

Ob peti obletnici smrti Stanka Zorka

Franc Vončina in rojanski župljani na pokopališču v Leskovcu.

Lepo število slovenskih vernikov iz rojanske župnije se je v soboto, 5. aprila, v organizaciji domačega društva Rojanski Marijin dom udeležilo svečanosti na pokopališču v Leskovcu pri Krškem na Dolenskem. Spomnili so se nekdanjega dolgoletnega rojanskega kaplana monsinjorja Stanka Zorka ob peti obletnici njegove smrti. Po kratki molitvi, ki jo je ob njegovem grobu opravil škofov vikar gospod Franc Vončina, je nekaj pesmi zapel rojanski cerkveni pevski zbor. Na grob nekdanjega dušnega pastirja so položili spominsko ploščo, nato pa so v župnijski cerkvi sodelovali pri

sveti maši, ki sta jo darovala domači župnik gospod Ludvik in tržaški škofov vikar Franc Vončina. Po sv. maši so si v župnijskem domu skupaj z domačini ogledali film o nepozabnem kaplanu, popoldne pa so obiskali kraje, kjer se je gospod Zorko rodil in preživel svoja mlada leta. Gospod Zorko je bil zelo priljubljen duhovnik na Tržaškem, nekaj let je predsedoval Duhovski zvezi, bil je član uredništva Katoliškega glasa, na tržaškem radiu pa je 40 let vodil oddajo Vera in naš čas.

ARGENTINSKI ŽIVŽAV

To je naslov najnovejšega, sodobnega in barvno ilustriranega učbenika slovenščine za 4. in 5. razred osnovnošolskih tečajev med Slovenci v Argentini. Obiskujejo jih otroci že 3. in 4. generacije. Pripravili so ga učitelji, izdala pa Zedinjena Slovenija.

LUCKMANN V SLOVENŠČINI

Ob 80-letnici vodilnega avstrijskega sociologa slovenskega rodu (mati je bila iz znane rodbine Voduškovih), dopisnega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti prof. Thomasa Luckmanna so pri Študentski založbi izdali izbor njegovih znanstvenih razprav pod naslovom Družba, komunikacija, smisel, transcendenca. Uredila sta ga dr. Igor Bahovec in dr. Vinko Potočnik. Ob tej priložnosti je prof. Luckmann nastopil na več srečanjih v Sloveniji.

ETIMOLOŠKI SLOVAR

Z izdajo 5. knjige je Slovenska akademija znanosti in umetnosti dovršila veliko znanstveno delo, s katerim je začel rajni jezikoslovec France Bezljaj: Etimološki slovar slovenskega jezika. Zadnji zvezek, ki vsebuje kazala, sta pripravila Marko Snoj in Simona Klemenčič.

30-LETNICA ZBORA JADRAN

Zbor Jadran iz Milj, ki ga zdaj vodi Mirjana Bonin, je proslavil svojo 30-letnico s koncertom 29. marca v gledališču Verdi v Miljah. Poleg njega so nastopili nekateri zbori, s katerimi tesno sodeluje. Čestitke sta ob drugih predstavnikih izrekla župan Nerio Nesladek in predsednik Zveze slovenskih kulturnih društev Marino Marsič. Pevke in pevci pa so prejeli Gallusove značke.

AMERIŠKA DOMOVINA – UKINJENA!

V 7. letošnji številki nekdanjega vodilnega, katoliško usmerjenega slovenskega dnevnika v ZDA, zdaj dvo-mesečnika Ameriška domovina iz Clevelanda je brez obrazložitve objavljena napoved, da bo 21. avgusta izšla zadnja številka tega lista, ki nepretrgoma izhaja 110 let.

ALEŠ NOSE O

PROTIKOMUNISTIČNEM TABORU

Pri založbi Modrijan v Ljubljani je Aleš Nose (letnik 1968) v knjigi na 445 straneh ponudil popis vseh slovenskih protikomunističnih enot med vojno. Naslovil jo je Domobranci zdravo – Bog daj. V njej je nad 1000 fotografij in vrsta manj znanih ali nepoznatih dokumentov in pričevanj.

LAGER ITALIANI

Lager italiani – Pulizia etnica e campi di concentramento fascisti per civili jugoslavi 1941-1943. To je najnovejša knjiga Alessandra Kersevan, ki je na 287 straneh izšla pri založbi Nutrimenti, posvečena pa je medvojn timer italijanskim taboriščem za civiliste iz Jugoslavije.

ŠKOFIJSKA GIMNAZIJA V MARIBORU

Konec marca se je škofijska gimnazija Antona Martina Slomška v Mariboru več kot deset let po nastanku preselila v lastne prostore na Vrbanški cesti. Gre za povsem prenovljene in znatno dograjene prostore nekdanjega škofijskega bogoslovja, ki je bilo denacionalizirano po številnih zapletih. Gimnazija s 460 dijaki deluje v okviru Zavoda Antona Martina Slomška, ki v stavbi načrtuje še druge šolske ustanove. Njegov direktor je dr. Ivan Štuhec.

ZLATA GRLA

Kar 19 pevskih skupin s skupno 330 pevci je 4. in 5. aprila nastopilo na 8. reviji otroških in mladinskih zborov Zlata grla v Sovodnjah in Gorici. Priredila sta jo Prosvetno društvo Vrh sv. Mihaela in Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Na večeru, posvečenemu kavi, so sodelovali Vanja Lokar, Vinko Sandalj in Igor Švab (levo); življenjepise pomembnih slovenskih žensk pa so predstavili Alenka Puhar, dr. Alenka Šelih in Ivo Jevnikar (desno).

Svojo letošnjo bogato sezono kulturnih srečanj v Peterlinovi dvorani je Društvo slovenskih izobražencev nadaljevalo tudi v marcu. Prvi ponedeljkov večer je bil 3. marca, ko so pripravili zanimivo okroglo mizo na temo »Kava, tržaško pristanišče in Slovenci«. Okrogle mize so se udeležili dr. Vanja Lokar, Igor Švab in predsednik tržaškega združenja operaterjev kave dr. Vinko Sandalj. Naslednji ponedeljek, 10. marca, je bila spet na vrsti okrogla miza s predstavitvijo 129 življenjepisov pomembnih, a premalo znanih slovenskih žensk, ki so jih predstavili v knjigi Pozabljena polovica. O knjigi so govorili člani uredniškega odbora dr. Alenka Šelih in Alenka Puhar ter glavni urednik založbe Tuma Goran Č. Potočnik. V ponedeljek, 17. marca, je obiskal društvo tržaški škof Evgen Ravignani, ki je podal kratko uvodno misel v velikonočni čas. Člani društva pa so njegovo prisotnost izkoristili za čestitke ob njegovi 75-letnici, ob 25-letnici škofovanja in 50-letnici mašništva. Govorili so škofov vikar msgr. Franc Vončina, podpredsednica ZCPZ dr. Marija Ščuka in predsednik DSI Sergij Pahor, ki je škofu poklonil sliko. V ponedeljek, 31. marca, ki je bil prvi po Veliki noči, so v društvu podelili letošnjo 45. nagrado Vstajenje prof. Bojanu Pavletiču za knjigo *Devet velikih jokov*. O tem poročamo posebej.

Tržaškega škofa Ravignanija so v Društvu počastili v ponedeljek, 17. marca (zgoraj levo in levo spodaj); nagrado Vstajenje pa so Bojanu Pavletiču izročili na slovesnosti v ponedeljek, 31. marca (desno).

Ob 90. obletnici rojstva akademika profesorja dr. Ivana Vidava

Ivan Vidav se je rodil 17. januarja 1918 v kmečki družini na Opčinah pri Trstu očetu Ivanu in materi Josipini Sosič. Družina se je zaradi težkih socialnih razmer v takratni Italiji leta 1920 preselila v Jugoslavijo in si nov dom poiskala v okolici Maribora. Osnovno šolo je obiskoval v letih 1924-1929 v Krčevini pri Mariboru, potem pa je obiskoval klasično gimnazijo v Mariboru, kjer je spomladi leta 1937 maturiral.

Jeseni istega leta se je vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani, kjer je študiral matematiko pri profesorjih Josipu Plemlju (prvemu rektorju Univerze v Ljubljani) in Rihardu Župančiču ter fiziko pri Juliju Nardinu in Antonu Peterlinu. Med študijem si je moral zaradi težkih gmotnih razmer v družini pomagati z inštrukcijami. Profesor Plemlj je že po prvem semestru spoznal njegov talent za matematiko. Ker mu je želel pomagati, ga je vzel v svoj seminar za pomožnega asistenta, tako da je že od drugega letnika dalje pomagal pri urejanju oddelčne knjižnice.

Zaradi začetka druge svetovne vojne je diplomiral že 22. aprila 1941, torej pred koncem četrtega letnika, in to z odliko. Prav tako je bil že 26. maja 1941 promoviran za doktorja filozofije na osnovi doktorske disertacije Kleinovi problemi v teoriji linearnih diferencialnih enačb.

Po tem velikem uspehu je dobil Turnerjevo štipendijo za postdoktorski študij v Rimu, kjer je imel na razpolago dobro založeno matematično knjižnico. Po vrnitvi v Ljubljano so ga Italijani kmalu aretirali in poslali v taborišče Gonars, od koder je bil po posredovanju Slovenske akademije znanosti in umetnosti avgusta istega leta odpuščen. Na predlog profesorja Plemlja je bil leta 1943 imenovan za honorarnega asistenta, marca leta 1946 pa za docenta za matematiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V letih 1951-1954 se je za krajši čas trikrat izpopolnjeval v Parizu.

Znanstvenoraziskovalno delo profesorja Vidava obsega štirideset razprav, ki so v večini izšle v uglednih mednarodnih matematičnih revijah. Zaradi veli-

Akademik profesor dr. Ivan Vidav leta 2008 (Foto Peter Legiša).

kega uspeha na znanstvenem področju je bil leta 1958 sprejet za dopisnega, leta 1962 pa za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Danes je drugi najstarejši še živeči član te ustanove.

Vsa leta je predaval več predmetov za študente matematike, fizike in tehnike. Po Plemljevih predavanjih je napisal leta 1949 oz. 1951 učbenika Višja matematika I in II, ki izhajata še danes in za katera je prejel leta 1952 Prešernovo nagrado. Leta 1949 je profesor Vidav postal izredni in leta 1953 redni profesor. Dolga leta je predaval matematikom različne predmete (analiza I in II, algebra, geometrija, diferencialne enačbe, teorija analitičnih funkcij, funkcionalna analiza ter specialne predmete na podiplomskem študiju). Skoraj vsa predavanja je tudi izdal v obliki učbenikov ali skript. Svojim študentom je bil izvrstni in zaželen mentor. Pod njegovim vodstvom so diplomirali številni študenti matematike, kasneje pa je diplomske naloge izdelalo kar 85 kandidatov. Nadalje je bil mentor pri 14 magistrskih in pri 16 doktorskih delih. Za dolgoletno in uspešno pedagoško delo je leta 1988 prejel Žagarjevo nagrado.

Napisal je tudi tri poljudnoznanstvena dela, ki so izšla v Knjižnici Sigma. Kot avtor se je podpisal pod

(dalje na 3. strani platnic) ►►

Študenti 2., 3. in 4. letnika matematike Univerze v Ljubljani leta 1957 s profesorjem dr. Josipom Plemljem in profesorjem dr. Ivanom Vidavom.

Poročilo o delu knjižnice v letu 2007

Inventarizacija

V letu 2007 je bilo v Knjižnici Dušana Černeteta inventariziranih 360 knjižnih enot – knjig, brošur in periodičnega tiska. Največ inventariziranega tiska je bilo iz slovenskega zdomstva, predvsem iz Kanade. Vseh inventariziranih knjižnih enot je bilo konec leta 13.000. Inventarizirali smo tudi nekaj drobnega tiska, in sicer 60 enot. Pripomniti pa moramo, da vsega drobnega tiska še nismo inventarizirali in nam ostaja preko 1.000 enot. V tem letu moramo zamujeno delo nadoknaditi in dokončati inventarizacijo slovenskega drobnega tiska.

Katalogizacija

V minulem letu smo posvetili veliko pozornost katalogizaciji knjig in periodičnega tiska. V centralni katalog je bilo vloženih 251 knjižnih listkov, v katalog slovenskega zdomskega tiska pa je bilo vloženih 97 knjižnih listkov. Sedaj je v glavnem katalogu 10.776 in v zdomskem katalogu 3.193 knjižnih listkov.

Glede katalogizacije bi lahko pripomnili, da smo v majhnem zaostanku – kakih 200 knjižnih enot – ki ga bomo v tem letu skušali nadoknaditi.

Izpopolnjevanje knjižnega gradiva

Glavna skrb knjižnice je bila v letu 2007 izpopolnjevanje slovenskega tiska v Kanadi. Ker smo bili v zaključni fazi priprave Slovenske bibliografije za Kanado, smo se v glavnem posvetili izpopolnjevanju knjižnega gradiva Slovencev v Kanadi, ki so nam velikodušno pomagali in nam darovali cerkvena Oznanila, ki jih že 60 let tedensko izdajajo in so v cerkvah na razpolago vernikom. Sedaj izdajajo oznanila še štiri slovenske župnije v Kanadi, in sicer dve v Toronu, ena v Montrealu in ena v Hamiltonu. S temi darovi imamo skoraj kompletne izdaje Oznanil. Slovenski duhovniki so nam obljubili, da bodo poskusili izpolniti te majhne verzeli, tako da bomo imeli kompletno izdajo vseh oznanil. Velike težave pa smo imeli pri iskanju oznanil, ki jih je izdajala slovenska župnija v Winnipegu. Zaradi pomanjkanja slovenskih duhovnikov je bila župnija ukinjena leta 1994. Navezali smo stike z duhovnikom Cirilom Čargo, ki sedaj živi v Vidmu, pred leti pa je bil duhovnik

v Winnipegu, tako da nam je lahko posredoval naslove Slovencev, ki živijo tam. Pisali smo jim in marsikdo nam je takoj odgovorili in nam obljubil pomoč. Obljubo so držali in nam preskrbeli skoraj kompletno izdajo razmnoženih oznanil.

Veliko podatkov za pripravo bibliografije smo dobili v Inštitutu Studia Slovenica, ki ga vodi gospod Janez Arnež. Fotokopirali smo razne periodične publikacije, brošure in podobno.

Naša sodelavka Lučka Kremžar je po svetovnem spletu vzpostavila stike z različnimi knjižnicami v Kanadi. Tudi po tej povezavi smo dobili mnogo podatkov, ki smo jih vzeli v poštev za bibliografijo.

V veliko pomoč pri našem delu sta bili tudi obe slovenski posojilnici, ki poslujeta v Torontu. Ob rednih občnih zborih sta posojilnici pripravili za svoje člane razmnoženo ali tiskano poročilo, kjer je prikazano letno delovanje in smernice za bodoče delovanje. V bibliografijo smo vključili vsa letna poročila, ki sta nam jih poklonili bančni ustanovi, in to v kompletni izdaji.

Ne smemo pozabiti na pomoč, ki nam jo je pri tem delu nudila knjižničarka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani dr. Rozina Švent. Naj se ob tej priložnosti zahvalimo tudi vsem posameznikom, ustanovam, društvom, šolam, gledališkim skupinam, ki so nam pomagali, da je delo končno zagledalo luč sveta.

Zahvaliti se moramo tudi argentinskim Slovincem, ki so s svojimi darovi pripomogli, da smo pridobili veliko arhivskega in slikovnega gradiva, ki smo ga s pridom uporabili pri sestavi zbornika o gledališkem delovanju slovenskih ustanov v Argentini v letih 1948-2007. Delo je v zaključni fazi in bo predvidoma izšlo v drugi polovici tega leta. Publikacija bo izšla v sozaložbi Mladike, Slovenskega gledališkega muzeja v Ljubljani in Knjižnice Dušana Černeteta.

Intenzivno zbiramo bibliografske enote, ki bodo prišle v poštev pri pripravi bibliografije slovenskega tiska, ki ga izdajajo slovenske župnije v Nemčiji.

V načrtu je tudi priprava zbornika gledališkega delovanja predvojnih slovenskih emigrantov, predvsem Primorcev, ki so se izselili iz fašistične Italije v Argentino.

35 članki v društvenem glasilu Obzornik za matematiko tiko in fiziko ter pod 23 članki v mladinski reviji Presek. Tu je z velikim veseljem sodeloval tudi po upokojitvi. Pri Društvu matematikov, fizikov in astronomov Slovenije, katerega ustanovni član je bil leta 1949, je bil dolgoletni predsednik komisije pri tekmovanju srednješolcev iz matematike; bil pa je tudi stalni predavatelj na dopolnilnih seminarjih za učitelje matematike. Društvo matematikov, fizikov in astronomov se mu je leta 1988 oddolžilo z izvolitvijo za častnega člana.

Imel je več vodstvenih funkcij. Leta 1954 je postal predstojnik prirodoslovno-matematičnega oddelka na Prirodoslovni-matematični-filozofski fakulteti, kasneje pa njen prodekan. Leta 1957 je bil dekan Naravoslovne fakultete. Za prof. Plemljem je prevzel predstojništvo Matematičnega inštituta, do leta 1967 pa je bil predstojnik oddelka za matematiko na novo ustanovljenem IMFM. Na novi Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo je bil od leta 1960 do 1975 predstojnik katedre in kasneje oddelka za matematiko. Prvi dve leti je bil tudi predstojnik samostojne VTO Matematika in mehanika.

Za svoje zasluge je bil večkrat odlikovan. Leta 1965 je prejel Red dela z rdečo zastavo, leta 1974 Red republike s srebrnim vencem in leta 1978 Red zaslug za narod z zlato zvezdo. Leta 1981 je prejel prestižno jugoslovansko nagrado AVNOJ. Leto po upokojitvi je postal zaslužni profesor Univerze v Ljubljani. Leta 1992 je prejel nagrado Republike Slovenije za znanstvenoraziskovalno delo, leta 1997 pa mu je bil podeljen častni doktorat Univerze v Ljubljani.

Profesor dr. Ivan Vidav je vljuden in skromen gospod. Študenti smo radi poslušali njegova predavanja. Izpiti pri njem pa niso bili izpiti v slabem pomenu besede, pač pa so bili le prijetni pogovori, saj je profesor, ker nas je poznal, že vnaprej vedel, kaj in koliko znamo. Kasneje sem skoraj petindvajset let vodil Matematično knjižnico na fakulteti, pri društvu pa opravljal več funkcij, predvsem pri izdajateljski dejavnosti. Pri mnogih zadolžitvah mi je bil prof. Vidav ne le predpostavljeni, pač pa tudi vzornik, kako je potrebno delati in živeti v kolektivu in za kolektiv.

V zadnjih petnajstih letih, odkar sem v pokoju, se z avtomobilom, kolesom ali peš potepam po Sloveniji, ob tem pa sem srečal in se pogovarjal tudi s številnimi nekdanjimi študenti matematike. Mnogi med njimi so mi pogosto omenjali le lepe spomine na čase, ko so študirali matematiko, in na našega profesorja dr. Ivana Vidava. Pri odpiranju razstav mojih fotografij naravne in kulturne dediščine s poti po Sloveniji me navadno predstavi kdo od matematikov. Nemalekdaj začno svoj govor z naslednjimi besedami: »Ko sva s Cirilom študirala matematiko pri prof. dr. Ivanu Vidavu, ...« Mlajši kolegi so mi nevoščljivi, da sem še lahko diplomiral pri njem. Najbolj nenavadno pohvalo za Vidavov kolektiv pa sem slišal po svoji razstavi v Šentilju, ko je po končani prireditvi prijateljica moji nečakinji rekla: »Ko sem poslušala profesorja iz mariborske univerze, sem pomislila, da si morda tudi ti plave krvi.«

Ciril Velkovrh

za smeh in dobro voljo

»Specialiteta te hiše so polži,« reče natakar gostu.

»Vem, zadnjič me je eden od njih stregel,« mu odgovori gost.

• • •

Uradnik je v pisarni padel s stola in ga na tleh ležečega odkrijeta sodelavca. Eden od njiju pravi:

»Vsaj roke mu dajva iz žepa, da bo izgledalo kot nesreča na delovnem mestu.«

»Je to res slovensko sadje?« vpraša nakupovalka branjevko na tržnici.

»Želite sadje jesti ali se z njim pogovarjati?« ji zabrusi branjevka.

• • •

Razgovor na zabavi:

»Je res, da ste vi velik občudovalec dobre glasbe?«

»Ja, res je. Toda kljub temu lahko igrate še naprej!«

obvestilo

Iščemo poprsje dr. Metoda Turnška, delo akad. kiparja Franceta Goršeta. Nastalo je med letoma 1945-1950 v (belem) mavcu v Trstu.

Gorenjec razkazuje sodelavcu pravkar zgrajeno novo hišo: kuhinjo, spalnico, dnevno in otroško sobo ... Potem prideta v sobo brez stropa.

»Kaj pa je to? Zakaj tu ni strehe?«

»To je pa tuš!«

Novosti Mladika

12,00 €

CIRIL KOSMAČ
SULLE ORME
DI UN VAGABONDO
Due racconti
a cura di Maria Bidovec

Ciril Kosmač
SULLE ORME DI
UN VAGABONDO

Lučka Peterlin Susič
OD MIKLAVŽA DO BOŽIČA
Dve odrski igri za otroke

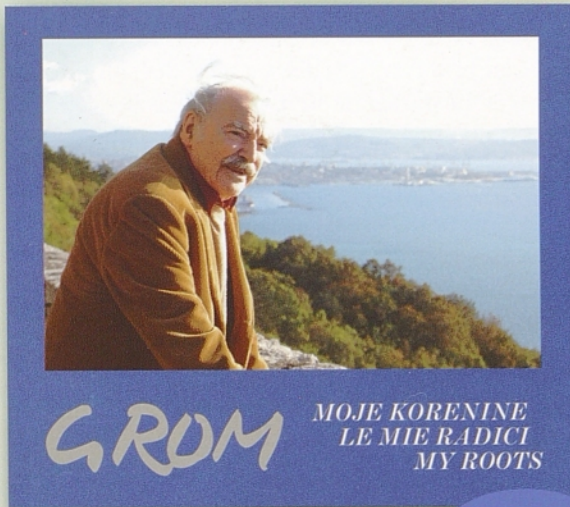
Lučka Peterlin Susič
OD MIKLAVŽA
DO BOŽIČA
DVE ODRSKI IGRI
ZA OTROKE

22,00 €

Ilustriral Matej Susič

Marjan Pertot
SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA
ZA KANADO 1832 - 2007

GROM MOJE KORENINE
LE MIE RADICI
MY ROOTS

Bogdan Grom
MOJE KORENINE

60,00 €

Marjan Pertot

SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA
za Kanado
1832 - 2007

15,00 €

M založba
MLADIKA